

100 ilin qəzeti

Doğma, canım-varlığım qədər sevdiyim
Azərbaycanım mənim qibləgahumdur

Sayı: 41 (24.527)

24 oktyabr 2026-cı il, şənbə

www.serqqapisi.az

Təsisçi: Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi

ŞƏRQ QAPISI

YAP-ın VIII Qurultayı Zəfər Qurultayının məntiqi davamıdır

Tarix göstərir ki, dövlətlərin taleyini müəyyən edən həlledici məqamlar çox zaman ən mürəkkəb mərhələlərdə meydana gəlir. Bu baxımdan, dövlətləri böhrandan sabitliyə, pərakəndəlikdən milli həmrəyliyə, tarixin məhvərindən müstəqilliyin zirvəsinə aparan yolun əsas ölçüsü milli iradəni formalaşdıran siyasi təfəkkürdür. Ötən əsrin 90-cı illərinin əvvəlləri də Azərbaycan üçün məhz belə tarixi mərhələlərdən biri idi – müstəqillik tarixində tələyüklü siyasi hadisələrin bir-birini sürətlə əvəz etdiyi, köhnə siyasi sistemin artıq dağılmaqda olduğu, yeni dövlətçilik modelinin isə hələ tam formalaşmadığı mürəkkəb bir mərhələ.

Belə bir tələyüklü tarixi mərhələdə müstəqilliyini yenidən bərpa etmiş dövlətimizin milli maraqlarını vahid strateji çərçivədə formalaşdıracaq, ümummilli birliyi təmin edəcək və dövlət müstəqilliyini qorumağa qadir siyasi xəttin meydana gəlməsi milli xilasa yönəlmiş tarixi zərurət idi. Təsədüfi deyil ki, 1992-ci ildə adları tarixə “91-lər” kimi həkk olunan Azərbaycanın 91 ziyalisinin dahi şəxsiyyət, Ulu Öndər Heydər Əliyevə ünvanladığı “Azərbaycan sizin sözlünüzü gözləyir!” sərlövhəli müraciət cəmiyyətin ziyalı təbəqəsinin dövlətçilik qarşısında tarixi məsuliyyətindən irəli gələn, ölkənin gələcəyi ilə bağlı narahatlığı siyasi müstəvi-

yə daşıyan çağırışa çevrildi.

Həmin dövrdə Naxçıvanda milli dövlətçilik kursunun ilkin konturlarını cızan, Naxçıvanı işğal təhlükəsindən, blokadanın ağır sosial-iqtisadi və siyasi fəsadlarından qorumağa çalışan Ümummilli Lider Heydər Əliyev bu çağırışı cavabsız qoya bilməzdi. Azərbaycan qarşısında növbəti tarixi məsuliyyəti öz üzərinə götürən dahi lider dövlətçiliyi qorumaq naminə milli qüvvələrin vahid ideologiya ətrafında təşkilatlanmasını qarşıya mühüm vəzifə kimi qoydu. Beləliklə, Azərbaycanın dörd bir tərəfindən Naxçıvana – milli qurtuluşun başladığı məkana gələn ziyalılar dövlətçiliyimizin gələcəyi ilə bağlı ümidlərini Ulu Öndərin rəhbərliyi altında 21 noyabr 1992-ci ildə zamanın tələbi ilə yaradılan Yeni Azərbaycan Partiyasında tapdılar.

Çox keçmədi ki, Naxçıvandan başlayan bu yol qısa müddət ərzində ölkənin siyasi sistemində öz çəkisi olan mühüm siyasi-ideoloji təsisata çevrildi. Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılmasını milli dövlətçilik konsepsiyasının siyasi institut səviyyəsində sistemləşdirilməsinin başlanğıcı oldu. Belə ki, partiyanın qarşıya qoyduğu əsas məsələ siyasi təşkilatlanmanın özündən daha geniş mənə daşıyırdı: siyasi sabitliyin təmin edilməsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsinin

aradan qaldırılması. Bu baxımdan, bu gün həmin hadisələri xatırlayarkən bir daha görürük ki, o dövrdə müəyyən edilən siyasi xətt təsadüfi situasiyaların məhsulu deyildi. Onun arxasında davamlı dövlətçilik təsəvvürü, siyasi məsuliyyət və uzunmüddətli inkişaf strategiyası dayanırdı.

Bu gün həmin siyasi xətt müstəqil Azərbaycanın əsas siyasi-ideoloji xətti kimi öz inkişafının yeni mərhələsinə yaşayır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin formalaşdırdığı dövlətçilik doktrinası Müzəffər Ali Baş Komandan, Prezident cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə dəyişən regional və global reallıqlar fonunda yeni məzmun qazanmışdır. Strateji kursun davamlılığı dövlət idarəçiliyinin institusional sabitliyini möhkəmləndirmiş, ölkəmizin iqtisadi və siyasi imkanlarını genişləndirmişdir. Xüsusilə onilliklər ərzində həyata keçirilən ardıcıl və məqsədyönlü siyasət nəticəsində Azərbaycan tarixi Zəfər qazanaraq öz suverenliyini tam bərpa etmiş və regionda əsas söz sahibinə çevrilmişdir. Yeni Azərbaycan Partiyasının hazırkı siyasi çəkisi də məhz bu tarixi və institusional nailiyyətlər, eləcə də gələcəyə hesablanmış qətiyyətli hədəflər fonunda daha qabarıq görünür.

Partiyanın cəmiyyətdəki və siyasi sistemdəki bu aparıcı rolu, eyni zamanda yeni dövrün strate-

ji prioritetlərinin müəyyənləşdirilməsində mühüm amil kimi çıxış edir. Məhz bu tarixi zəminə əsaslanaraq Yeni Azərbaycan Partiyasının VIII Qurultayında Prezident cənab İlham Əliyevin proqram xarakterli çıxışı xüsusi aktuallıq kəsb edir. Bu nitq, sadəcə, keçmiş üç onilliyin siyasi yekunu deyil, həm də dövlətçilik kursunun yeni tarixi mərhələdə hansı istiqamətlər üzrə inkişaf edəcəyini açıq şəkildə ortaya qoyan konseptual yol xəritəsi idi.

Çıxışın məntiqində mühüm bir ardıcılıq var: əvvəlcə Azərbaycanın hansı mürəkkəb siyasi və tarixi mərhələdən keçərək bugünkü qüdrətə çatdığı göstərilir, sonra əldə olunan nəticələrin mahiyyəti açılır, ardınca isə bu nailiyyətlərin qorunması və davamlılığının təmin edilməsi üçün qarşıda duran vəzifələr müəyyənləşdirilir. Qurultay üçün səciyyəvi olan əsas məqam da elə bundan ibarət idi ki, cənab Prezident çıxışında əldə edilmiş tarixi nəticələri son məqsəd kimi deyil, dövlətçiliyin inkişafında yeni mərhələnin başlanğıcı kimi təqdim etdi. Əgər YAP-ın VII Qurultayı tarixə “Zəfər Qurultayı” kimi düşmüşdüsə, VIII Qurultay Azərbaycanın bütün ərazilərində dövlət suverenliyinin təmin edilməsi fonunda birmənalı şəkildə “Suverenlik Qurultayı” kimi yaddaşlara həkk olundu.

Səhifə ➡ 2

Muxtar respublikada YAP-ın VIII Qurultayından irəli gələn vəzifələr müzakirə olunub

Səhifə ➡ 4-5

Azərbaycanın yeni sənaye mərhələsi: dağ-mədən və metallurgiyada xammaldan yüksək əlavə dəyəre

Səhifə ➡ 6

Torpağa səpilən toxumun bərəkətə çevrilməsi üçün suya böyük ehtiyac vardır

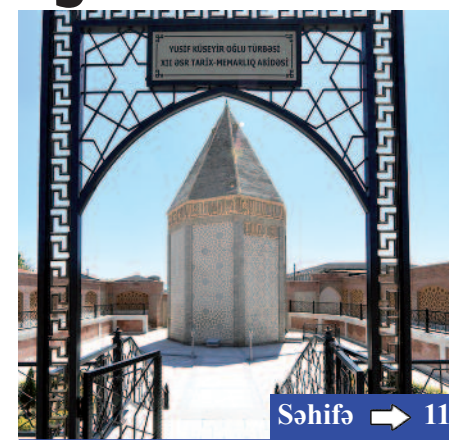
Səhifə ➡ 8

“Arxayın olun, mənə də növbə çatacaq...”

Səhifə ➡ 9

Əcəmi memarlığının yadigarı: Yusif Küseyir oğlu türbəsi

Səhifə ➡ 11

(əvvəli 1-ci səhifədə)

Belə ki, əvvəlki dövrlərdə siyasi gündəliyin mərkəzində müstəqilliyin qorunması, ərazi bütövlüyünün bərpası və dövlət institutlarının möhkəmləndirilməsi dayanırdısa, bu gün həmin strateji məqsədlər öz yerini daha geniş təhlükəsizlik, iqtisadi dayanıqlılıq, beynəlxalq münasibətlərdə müstəqil mövqe və postmüharibə quruculuğu kimi vəzifələrə verir.

Nitqin ən diqqətçəkən cəhətlərindən biri tarixi Zəfərimizin uzunmüddətli siyasi strategiyasının qələbəsi kimi təqdim olunması idi. Cənab Prezidentin çıxışında 44 günlük müharibədən 2023-cü ilin sentyabrına qədər keçən dövrə münasibəti göstərirdi ki, ərazi bütövlüyünün və suverenliyin bərpası bir hadisə ilə məhdudlaşmayan, siyasi, diplomatik və hərbi müstəvilərdə paralel şəkildə aparılan ardıcıl fəaliyyətin nəticəsi olmuşdur. Beynəlxalq müstəvidə mövqelərin möhkəmləndirilməsi, hüquqi-siyasi əsasların genişləndirilməsi, diplomatik fəaliyyətin intensivləşdirilməsi və paralel olaraq Azərbaycanın mövqelərinin gücləndirilməsi vahid strategiyasının müxtəlif istiqamətləri kimi zəfərin arxasında dayanan dövlət siyasətinin mərhələli xarakterini daha aydın göstərirdi.

Cənab Prezidentin çıxışının mühüm mesajlarından biri də dövlətçilikdə səbir və zaman amilinin roluna dair idi. Ayrı-ayrı siyasi qərarların mahiyyəti yalnız onların qəbul edildiyi anla deyil, hansı ümumi məqsədə xidmət etməsi ilə ölçülür. Müharibədən sonrakı mərhələdə atılan addımların hər birinin yekun məqsədlə əlaqələndirilməsi, siyasi və diplomatik imkanların hərbi imkanlarla paralel şəkildə səfərbər olunması və müəyyən məqamlarda proseslərin sürətlə deyil, nəticəyönümlü şəkildə idarə edilməsi çıxışın siyasi fəlsəfəsini tamamlayan əsas elementlər idi.

Dövlət başçısının qarşıdakı vəzifələr sırasında hərbi gücün artırılmasını xüsusi olaraq önə çək-məsi də çıxışın ümumi məntiqindən kənarda qalmadı. Burada əsas məqsəd əldə edilmiş sülh və təhlükəsizliyin güc amili ilə qorunub saxlanılması kimi müəyyənləşdirilir. Dünyanın müxtəlif regionlarında davam edən münaqişələr, beynəlxalq təhlükəsizlik mexanizmlərinin zəifləməsi və geosiyasi qeyri-müəyyənliyin artması fonunda Azərbaycan üçün güclü müdafiə imkanlarının saxlanılması dövlət siyasətinin davamlı komponenti kimi təqdim olunurdu. Bunun ardınca ideoloji təhlükəsizlik məsələsinin gündəmə gətirilməsi isə çıxışın təhlükəsizlik anlayışını daha geniş çərçivədə nəzərdə tutduğunu göstərirdi.

YAP-ın VIII Qurultayı Zəfər Qurultayının məntiqi davamıdır

Məhz bu nöqtədə nitqin başqa bir mühüm istiqaməti – təhsil, vətənpərvərlik və informasiya mühiti ilə bağlı fikirlər xüsusi məna qazandır. Mütəsir dövrdə dövlətə yönələn təsirlərin yalnız siyasi və ya hərbi vasitələrlə həyata keçirilmədiyi, informasiya məkanının da mübarizənin mühüm sahəsinə çevrildiyi vurğulandı. Buna görə də cəmiyyətin maarifləndirilməsi, milli yaddaşın qorunması, tarixi həqiqətlərin təhrif olunmasının qarşısının alınması və gənc nəslin dövlətçilik dəyərlərinə bağlılığının möhkəmləndirilməsi çıxışda ideoloji məsələ ilə yanaşı, milli təhlükəsizliyin tərkib hissəsi kimi təqdim edildi.

Çıxışın xarici siyasətə həsr olunmuş hissəsi isə Azərbaycanın dəyişən geosiyasi sistemdə öz mövqeyini necə müəyyənləşdirdiyini nümayiş etdirən başqa bir xətt formalaşdırır. Müxtəlif siyasi qütblərlə münasibətlərin eyni vaxtda inkişaf etdirilməsi, yeni əməkdaşlıq formatlarının yaradılması, beynəlxalq təşkilatlarda fəal iştirak və Azərbaycanın müxtəlif regional platformalarla əlaqələrinin genişləndirilməsi nitqdə müstəqil xarici siyasət konsepsiyasının tərkib hissələri kimi təqdim edildi. Xüsusilə dövlətin müxtəlif güc mərkəzləri arasında formalaşan rəqəbat şəraitində öz maraqlarını qoruyan müstəqil aktor kimi mövqelənməsi fikri çıxışın əsas siyasi tezislərindən bir

rinə çevrildi. Burada da əvvəlki mərhələdə formalaşmış xəttin yeni geosiyasi realitələrə uyğunlaşdırılması məntiqi diqqəti cəlb edir: siyasi kurs dəyişmiş, lakin həmin kursun həyata keçirildiyi beynəlxalq mühit dəyişir və buna uyğun olaraq vasitələr yenilənir.

Eyni yanaşma iqtisadi məsələlərə münasibətdə də özünü göstərir. Cənab Prezidentin çıxışında iqtisadi müstəqillik dövlətin siyasi sərbəstliyini təmin edən əsas dayaq-lardan biri kimi nəzərdən keçirildi. Xarici investisiyaların cəlb edilməsi, valyuta ehtiyatlarının artırılması, xarici borcun aşağı səviyyədə saxlanılması, enerji sektorunda mövcud imkanların yeni layihələrlə genişləndirilməsi və nəqliyyat dəhlizlərinin inkişaf etdirilməsi eyni strateji xəttin müxtəlif istiqamətləri kimi təqdim olundu. Bu baxımdan, enerji və nəqliyyat məsələlərinin çıxışda xüsusi qeyd olunması da diqqətləyiq idi. Azərbaycanın enerji resurslarına malik olması qədər həmin resursları hasil etmək, emal etmək, ixrac etmək və müxtəlif bazarlara çıxarmaq imkanlarının genişləndirilməsi qətiyyətlə vurğulandı. Eyni zamanda Orta Dəhliz və Şimal-Cənub marşrutlarının inkişafı ölkənin coğrafi mövqeyini iqtisadi və geosiyasi üstünlüyə çevirən uzunmüddətli strategiyasının tərkib hissəsi kimi müəyyən olundu.

Bütün bu istiqamətləri birləşdirən əsas məsələ isə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun bərpası idi. Nitqin bu hissəsində zəfərin nəticələri ilə gələcək inkişaf arasında üzvi bağlılıq görünür. Ərazi bütövlüyünün bərpası ilə başa çatan mərhələnin davamında həmin torpaqlarda həyatın yenidən qurulması, keçmiş məcburi köçkünlərin qayıdışı, infrastrukturun formalaşdırılması və iqtisadi fəaliyyətin bərpa edilməsi dövlət siyasətinin yeni məzmununu müəyyənləşdirir. Bu prosesin miqyası göstərir ki, zəfərin siyasi nəticəsini dövlət quruculuğunun sosial və iqtisadi nəticəsi-nə çevirmək qarşıdakı mərhələnin əsas məsələlərindən biridir. Başqa sözlə, torpaqların azad edilməsi ilə başlayan yeni tarix həmin torpaqlarda həyatın yenidən qurulması ilə davam edəcəkdir.

Prezidentin VIII Qurultaydakı çıxışının bütövlüyü də məhz burada üzə çıxır. Müharibə, təhlükəsizlik, ideoloji dayanıqlılıq, xarici siyasət, iqtisadi inkişaf, enerji, nəqliyyat və Böyük Qayıdış ilk baxışda bir-birinə nisbətən fərqli istiqamətlər təsiri bağışlasa da, nitqin məntiqində bunların hamısı vahid dövlətçilik strategiyasının ayrı-ayrı sütunları kimi birləşdirilir. Belə ki, güclü ordu təhlükəsizliyi təmin edir, təhlükəsizlik siyasi sabitliyə zəmin yaradır, siyasi sabitlik iqtisadi inkişaf üçün imkan formalaş-

dırır, iqtisadi imkanlar isə dövlətin beynəlxalq siyasətdə və postmüharibə quruculuğunda daha geniş manevr imkanlarına çevrilir.

YAP-ın VIII Qurultayı bir daha göstərdi ki, Azərbaycanın müasir dövlətçilik tarixi ardıcıl varislik, düşünülmüş strategiya və sarsılmaz xalq-iqtidar birliyinin təntənəsidir. Heydər Əliyev ideologiyası əsasında formalaşan və Prezident cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə yeni tarixi mərhələyə qədəm qoyan bu inkişaf yolu keçmiş nailiyyətlərini qorumaqla yanaşı, ölkəmizi regionda qlobal çağırışlara hazır olan güclü, innovativ və suveren mərkəzə çevirir.

Sözsüz ki, Yeni Azərbaycan Partiyası bu tarixi prosesin əsas hərəkətkverici qüvvələrindən və ideoloji dayaqlarından biridir. Əldə olunan nailiyyətlər deməyə əsas verir ki, qarşıdakı illərdə də qalib Azərbaycanın əsas hədəfi regional gücünü qlobal miqyasda daha da möhkəmləndirmək və ərazi bütövlüyü ilə yanaşı, suverenliyi tam təmin edilmiş dövlətin yeni milli intibahını gerçəkləşdirmək olacaqdır. Çünki əldə olunan qələbələr sübut edir ki, dövlətçilik kursunun təməli nə qədər möhkəm, hədəfi nə qədər aydın, məramı nə qədər ali olarsa, onun şərtləndirəcəyi gələcək də bir o qədər parlaq olacaqdır.

Yusif MİRZƏZADƏ
Qurultay iştirakçısı

Zəngəzur dəhlizi – tarixi nailiyyət, böyük siyasi qələbə

Ulu Öndərin daha bir arzusu həqiqətə çevrilir

Dahi rəhbər Heydər Əliyevin təməlini qoyduğu uzaqgörən siyasi kurs ölkənin həm daxili, həm də xarici siyasətində dayanıqlı inkişafı təmin edib. 1970-80-ci illərdə Ulu Öndər Heydər Əliyev Siyasi Büronun üzvü olan zaman inşasına başlanılan Mehridən keçən Naxçıvan-Bakı avtomobil yolu Zəngəzur dəhlizi ideyasının hələ 70-ci illərdən Azərbaycan tərəfindən xüsusi diqqətdə olduğunu sübut edir. Bu həmin dövrdə atılan ən cəsarətli addımlardan biri idi desək, yanılmarıq. Həmin dövrdə bir çox ermənipərəst siyasətçinin və əsasən də Ermənistan KP MK katibi işləyən Dəmirçiyanın etirazlarından sonra layihənin icrası dayandırıldı. Hətta Ermənistan mediası qeyd edib ki, o zamanlar Heydər Əliyevin həyata keçirmək istədiyi bu layihə, əslində, türklərin “Böyük Turan” layihəsinin icrasına zəmin hazırlamaq məqsədi daşıyırdı.

Dövlətimiz müstəqillik qazandıqdan sonra Azərbaycanın prezidenti seçilən Heydər Əliyev çıxışlarında XX əsrin 20-ci illərində, sovet hakimiyyəti yeni qurulan zaman Azərbaycana qarşı ədalətsizlik edildiyini dilə gətirir. Araz çayı sahilindəki Mehri rayonunun Nüvədi kəndinin də Ermənistana verilməsini yada salırdı: *“Mehri rayonunda böyük bir Nüvədi kəndi var. O, çoxminlik əhalisi olan bir kənddir, surf azərbaycanlı kəndidir. Nüvədi Arazın sahilində Naxçıvanla Azərbaycanın böyük torpağını ayıran, indi Ermənistanın olan Mehri rayonunda, həmin məsafənin düz ortasında yerləşir. Həmin Nüvədi kəndi də 1929-cu ildə Azərbaycanın tərkibindən Ermanistana verilibdir. Amma Nüvədi tamamilə Azərbaycan kəndi və qədim, çox böyük ənənələrə malik olan bir kənddir. Onu da deyə bilərəm ki, həmin Nüvədi kəndinin əhalisi çox dəyanətli insanlardır. Mənim xatirimdədir, hətta Ermənistanın ərazisindən azərbaycanlıların əksəriyyəti çıxarıldığı halda, 1991-ci ildə onlar Nüvədidən çıxmırdılar. Sonradan onları oradan zorla çıxarıb Zəngilanda Vəjnəli kəndinin yanına gətirdilər. Orada çadırlarda yaşayırdılar. Onlar doğma kəndlərindən çıxmırdılar, mübarizə aparırdılar. Onları oradan çıxara da bilmirdilər. Sonradan bir neçə dəfə Naxçıvana mənim yanıma gəldilər, imdad istədilər. Amma mən özüm Naxçıvanı çox çətinliklə qoruyurdum, onlara nə edə bilərdim? Buna baxmayaraq, onda bizim imkanımız var idi, Zəngilan rayonunun Vəjnəli kəndinin yanında yerləşən çadırlara, nüvədidilərin yanına vertolyot vasitəsilə bir neçə dəfə nümayəndələr göndərdim. Biz oraya müəyyən yardım göndərdik, onlarla əlaqə saxlayırdıq”.*

Tarixi faktlar da sübut edir ki, 1920-ci ildən başlayan ərazi iddiaları 1969-cu il iyulun 14-də Heydər Əliyevin Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi seçilməsinə qədər davam etdi. Həmin dövrdən etibarən Ermənistanın Azərbaycana qarşı ərazi iddialarına ciddi siyasi müqavimət göstərildi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev də Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının 90 illiyi münasibətilə keçirilən yubiley mərasimində çıxış edərkən Zəngəzurun ermənilərə verilməsini tarixi ədalətsizlik kimi qiymətləndirib: *“...O vaxt xalqımıza qarşı ədalətsizlik edilməşdir. Çünki Azərbaycanın əzəli torpağı olan Zəngəzuru Azərbaycan-dan ayırıb Ermənistanə vermişdilər. Bu, böyük ədalətsizlik idi. Çünki Zəngəzur tarixi, əzəli Azərbaycan torpağıdır. Zəngəzurun ovaxtkı əhalisinin mütləq əksəriyyəti azərbaycanlılar idi. Zəngəzurun bütün yaşayış məskənlərinin adları Azərbaycan adları idi. Ona görə bu qərarın qəbul edilməsində Azərbaycan xalqına qarşı ədalətsizlik və qərar əsas rol oynamışdır”.*

Zəngəzur dəhlizi – Ulu Öndərin müəyyən etdiyi strateji hədəf

Zaman xalqımızın Ümummilli Liderinin bütün bəlalardan xilas edərək ayağa qaldırdığı Azərbaycanı əmin əllərə təslim etdiyini təsdiqlədi.

Xalqına arxalanan Müzəffər Sərkərdə dünyaya qüdrət-

li ordusu, yenilməz siyasi-diplomatik gücü ilə meydan oxudu. Ulu Öndərimizin əsasını qoyduğu siyasətin, nurlu yolun uğurla davam etdirilməsi bizə Vətən müharibəsində böyük qələbəni bəxş etdi, Müzəffər Ali Baş Komandanın rəhbərliyi altında rəşadətli Ordumuz düşməni sarsıdıcı zərbə vurdu, ərazi bütövlüyü bərpa olundu. 2020-ci il noyabrın 10-da imzalanmış üçtərəfli Bəyanatın 9-cu bəndində muxtar respublikanın regionda beynəlxalq nəqliyyat dəhlizinə çevrilməsinə şərait yaratdı. Zəngilandan Naxçıvana dəmir yolu xəttinin və avtomobil magistralının tikintisi muxtar respublikada transmilli nəqliyyat proqramlarının və layihələrinin reallaşdırılmasına şərait yaradacaqdır. Bu da qədim diyarın geostrateji əhəmiyyətini daha da artırmaqla yanaşı, bir sıra mühüm məsələlərdə böyük nailiyyətlər qazanmağa imkan verəcək. Belə ki, Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə Naxçıvan həm də bizim üçün Avropaya qapı, Türk dünyası üçün isə ümid bağına çevriləcək. Vətən müharibəsində zəfəri, diplomatik masada sülhü qazanan dövlətimiz bu qələbə ilə təkcə Qafqazın yox, dünyada zamanın axşını dəyişdi. Yüz illərdir, bağlı qalan yolların açılmasına zəmin yaratdı. Tarixi Zəfərimizdən sonra ən böyük qazanclarımızdan biri olan Zəngəzur dəhlizi bu yolları birləşdirən körpü oldu. Prezident İlham Əliyev Şuşanı azad etməklə ata vəsiyyətini yerinə yetirdi. Zəngəzur dəhlizinin bərpa edilməsi yolunda atdığı addımlar da Ulu Öndərin müəyyən etdiyi strateji hədəfə çatmaq deməkdir.

Artıq hədəfimizə çox yaxınlaşmışıq

11 avqust 2026-cı ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasına

səfəri zamanı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Televiziyasına (AZTV) verdiyi müsahibədə Zəngəzur dəhlizinin açılması və bölgədə aparılan infrastruktur işləri barədə fikirlərini bildirərək deyib: *“Azərbaycanın əsas hissəsini onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanla birləşdirmək bizim uzun illərdir, arzumuz idi. Artıq hədəfimizə çox yaxınlaşmışıq”.*

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev layihənin Türkiyə və Avropaya uzanacaq strateji enerji və kommunikasiya xəttinə çevriləcəyini qeyd edərək fiber-optik, elektrik, neft və təbii qaz bağlantılarına diqqət çəkdi.

İkinci Qarabağ müharibəsinin bitməsindən sonra imzalanan üçtərəfli Bəyanatda Azərbaycanın əsas hissəsi ilə Naxçıvanı birləşdirən dəhlizə dair müddəanın olduğunu xatırladan dövlət başçısı, buna baxmayaraq, müharibənin bitməsindən sonrakı 5 il ərzində Ermənistan tərəfindən Zəngəzur dəhlizinin açılması istiqamətində heç bir praktiki addım atılmadığını söylədi. 8 avqust 2025-ci ildə ABŞ-nin paytaxtı Vaşinqtonda keçirilən tarixi Zirvə Görüşündə məsələnin həll olunduğunu xatırladaraq “TRIPP” adını daşıyan bu layihənin icrasına artıq başlandığını xüsusilə qeyd etdi.

Azərbaycan İkinci Qarabağ müharibəsindən dərhal sonra həm dəmir, həm də avtomobil yollarının yenidən inşasına başlayıb, bir çox layihələr artıq tamamlanıb. Naxçıvan istiqamətində aparılan işlər də davam etdirilir. Zəfər yolunun Naxçıvandan keçib Londona, Pekinə uzanacağına isə əminik.

Dövlət başçısı müsahibəsində

Azərbaycan tərəfindəki dəmir yolunun gələn il Ermənistan sərhədinə çatacağı müjdəsini də verib, Zəngəzur dəhlizindən il ərzində ən azı 15 milyon ton yük daşınmasını hədəflədiklərini bildirdi.

Prezident vurğulayıb ki: *“Bu layihə yalnız dəmir yolu və yol bağlantısından ibarət olmayacaq. Hətta buradan fiber-optik kabel, sonra elektrik xətləri, gələcəkdə ehtiyac olarsa, neft və təbii qaz boru xətləri də keçə bilər. Ona görə də Zəngəzur dəhlizinə bu gün daha geniş baxırıq”.*

Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkəmiz üçün ümumilikdə, bütün Türk dünyası üçün çox böyük geostrateji əhəmiyyətə malik mühüm məkandır. Təsədüfi deyil ki, dahi şəxsiyyət Ümummilli Liderimizin düşünülmüş və uzaqgörən siyasətində də bu əminlikli həmişə üstün yer tutub, müdrik dövlət xadimi siyasi fəaliyyətinin ayrı-ayrı dövrlərində həmişə Naxçıvanın təhlükəsizliyinin möhkəmlənməsinə və dayanıqlı inkişafına xüsusi diqqət və qayğı göstərüb. Bu gün Ulu Öndərimizin yolu Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən böyük nailiyyətlərlə davam etdirilir. Bu isə bir daha deməyə əsas verir ki, Naxçıvan bundan sonra da inkişafı ilə yeni-yeni zirvələr fəth edəcək.

✍️ Ramiyə ƏKBƏROVA

18 Oktyabr

**MÜSTƏQİLLİYİN
BƏRPASI GÜNÜ**Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi,
suverenliyi, ölkəmizdəki sülh və
əmin-amanlıq əbədi olsun!**Mehriban Əliyeva**
Azərbaycan Respublikasının
Birinci vitse-prezidenti

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva Müstəqilliyin Bərpası Günü ilə bağlı paylaşım edib

Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti Mehriban Əliyeva sosial media hesablarında Müstəqilliyin Bərpası Günü ilə bağlı paylaşım edib.

Paylaşımında deyilir: “Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi, suverenliyi, ölkəmizdəki sülh və əmin-amanlıq əbədi olsun!”

Muxtar respublikada YAP-ın VIII Qurultayından irəli gələn vəzifələr müzakirə olunub

Ordubad, Kəngərli, Sədərək və Şahbuz rayonlarında keçirilən müşavirələrdə dövlət siyasətinin prioritetləri, sosial-iqtisadi inkişaf, milli təhlükəsizlik və qarşıda duran vəzifələr diqqət mərkəzində olub.

Oktyabrın 16-da Ordubad və Kəngərli, oktyabrın 19-da isə Sədərək və Şahbuz rayonlarında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti, Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri İlham Əliyevin YAP-ın VIII Qurultayındakı çıxışından irəli gələn vəzifələrə həsr olunmuş müşavirələr keçirilib.

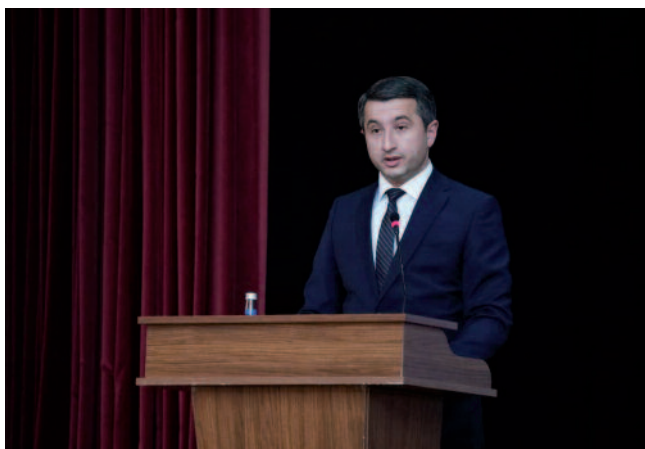
Tədbirlərdə əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin və Azərbaycanın ərazi bütövlüyü və suverenliyi uğrunda canlarından keçmiş şəhidlərin əziz xatirəsi bir dəqiqəlik sükutla yad edilib, Dövlət Himni səsləndirilib.

Müşavirələrdə rayon icra hakimiyyətlərinin başçıları və nümayəndələri çıxış edərək Prezident İlham Əliyevin qurultaydakı proqram xarakterli nitqinin əhəmiyyətindən, ölkəmizin qarşısında duran siyasi-strateji vəzifələrdən, eləcə də rayonların sosial-iqtisadi inkişaf istiqamətlərindən bəhs ediblər.

Qeyd olunub ki, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və dövlət suverenliyinin tam bərpasından sonra keçirilən YAP-ın VIII Qurultay əldə edilmiş tarixi nailiyyətlərin qorunması, müstəqilliyin möhkəmləndirilməsi, iqtisadi inkişafın davam etdirilməsi və milli təhlükəsizliyin gücləndirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır. Ulu Öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi siyasi kursun Prezident İlham Əliyev tərəfindən ardıcıl davam etdirilməsi ölkəmizin beynəlxalq mövqelərinin möhkəmlənməsinə, iqtisadi və hərbi potensialının artmasına, dövlətçilik maraqlarının etibarlı təminatına geniş imkanlar yaradıb.

Ordubad Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Nurlan Hacıyev,

Kəngərli Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Kamal Ələkbərov, Sədərək Rayon İcra Hakimiyyəti başçısının müavini, icra başçısının səlahiyyətlərini müvəqqəti icra edən Yusif Seyidov və Şahbuz Rayon İcra Hakimiyyətinin

başçısı Rəfael Babayev çıxışlarında rayonlarda görülən işlər, mövcud infrastruktur və qarşıda-

etdirilməsi, dövlət investisiyalarının səmərəli istifadəsi və yaradılan infrastrukturun əhalinin gündəlik həyatına müsbət təsirinin təmin olunması əsas vəzifələrdəndir.

Ordubad rayonunda 15,6 meqavat gücündə Tivi Su Elektrik Stansiyasının tikintisinin davam etdirilməsi, Ordubad şəhərinin və Dəstə kəndinin daxili yollarının, eləcə də Biləv-Bist-Ələhi-Xurs-Nürgüt-Tivi-Nəsirvaz avtomobil yolunun təmiri nəzərdə tutulur. Həmçinin çoxmənzilli yaşayış binalarının əsaslı təmiri, istilik təsərrüfatının yenilənməsi, Dəstə kəndində 100 yerlik uşaq bağçasının tikintisi, su təminatının yaxşılaşdırılması və suvarma infrastrukturunun inkişafı istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi planlaşdırılır.

Kəngərli rayonunda təhsil və səhiyyə müəssisələrinin, mədəniyyət obyektlərinin, avtomobil

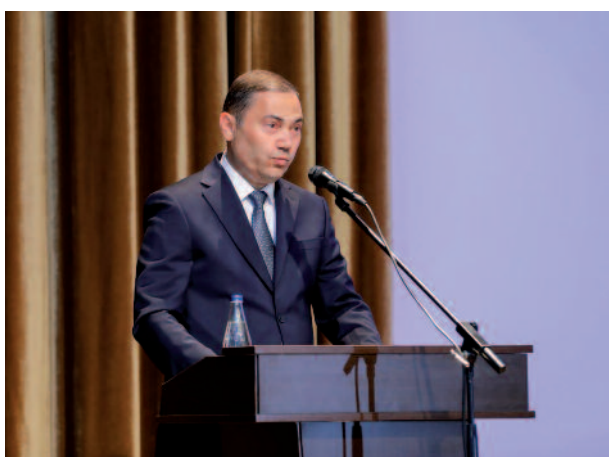
yollarının yenilənməsi, eləcə də alternativ enerji imkanlarının yaradılması istiqamətində görülmüş işlər diqqətə çatdırılıb. Rayonun sosial-iqtisadi potensialının daha da artırılması, yeni istehsal və xidmət sahələrinin yaradılması, sahibkarlığın inkişafı və əhalinin məşğulluq imkanlarının genişləndirilməsi qarşıda duran əsas vəzifələr kimi vurğulanıb.

Sədərək rayonunda yol infrastrukturu-

kı dövrdə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulan layihələr barədə məlumat veriblər.

Bildirilib ki, son illərdə Naxçıvanın rayonlarında təhsil və səhiyyə müəssisələrinin, mədəniyyət obyektlərinin və yol infrastrukturunun yenilənməsi, enerji təminatının yaxşılaşdırılması, yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilib. Qarşıdakı mərhələdə bu işlərin davam

strukturunun təmiri, yaşayış məntəqələrinin abadlaşdırılması, içməli su və kanalizasiya sistem-

lərinin qurulması istiqamətində görülən işlərdən bəhs edilib. Dəmirçi kəndində 4,95 kilometr uzunluğunda kənddaxili avtomobil yollarının əsaslı təmir olunduğu, içməli su şəbəkəsinin istifadəyə verildiyi bildirilib.

Heydərabad qəsəbəsi, Sədərək və Qaraağac kəndlərində su təchizatı və kanalizasiya sistemlərinin qurulması, eləcə də Sədərək

Rayon Şəhidlər Memorial Kompleksinin layihələndirilməsi və tikintisi ilə bağlı tədbirlər nəzərdə tutulur.

Şahbuz rayonunda isə təhsil və səhiyyə infrastrukturunun, yolların və mədəniyyət müəssisələrinin yenilənməsi, sənaye potensialının gücləndirilməsi istiqamətində həyata keçirilən layihələr diqqətə çatdırılıb. Qızıl Qışlaq kəndində kənddaxili avtomobil yolunun əsaslı təmiri, Şahbuz şəhərində uşaq əyləncə qurğuları

partiya fəalları da çıxış edərək Prezident İlham Əliyevin YAP-ın VIII Qurultayındakı nitqindən irəli gələn vəzifələr barədə fikirlərini bölüşüblər.

Ordubad rayonunda keçirilən müşavirədə rayon Təhsil Şöbəsinin müdiri Samir Zeynalov, Ordubad Rayon Mühəribə, Əmək, Silahlı Qüvvələr və Hüquq-mühafizə orqanları Veteranları Təş-

kilatının sədri Fərrux Nağızadə və Dəstə kənd Bələdiyyəsinin sədri Tofiq Babayev çıxış ediblər.

Kəngərli rayonunda rayon Məşğulluq sektorunun müdiri Səxavət Həsənov, şəhid qardaşı, Qıvrıq qəsəbə tam orta məktəbinin müəllimi İlkin Əhmədov, Qarabağlar kənd 2 nömrəli tam orta məktəbin direktor müavini Hacı Məmmədov və rayon Statistika İdarəsinin rəisi Novruz Kətanov fikirlərini bildiriblər.

Sədərək rayonunda Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun Sədərək rayon Vətəndaş qəbulu şöbəsinin müdiri Sahil Abdullayev, rayon Gənclər və İdman İdarəsinin rəisi Polad Rzazadə, rayon Statistika İdarəsinin rəisi Anar Fətullayev və Sədərək kənd 1 nömrəli tam orta məktəbin direktoru Ayaz Əliyev çıxış ediblər.

Şahbuz rayonunda isə rayon Gənclər və İdman İdarəsinin rəisi Elvin Hüseynli, rayon Statistika İdarəsinin rəisi Xaliq Abdullazadə, Sələsüz kənd tam orta məktəbinin direktoru Vüqar Əsgərov və Badamlı qəsəbə tam orta məktəbinin direktor müavini Mədinə Səfərlı müzakirələrdə iştirak ediblər.

Çıxışlarda gənclərin milli-mənəvi dəyərlərə bağlı və vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, yüksək bilik və peşə bacarıqlarına malik kadrların hazırlanması, əhalinin məşğulluğunun artırılması, sosial rifahın yaxşılaşdırılması və dövlət siyasətinin mahiyyətinin ictimaiyyətə düzgün çatdırılması məsələlərinə toxunulub. Bildirilib ki, qarşıya qoyulan vəzifələrin uğurla həyata

ardı 5-ci səhifədə

keçirilməsi üçün hər bir sahədə məsuliyyətli fəaliyyət, qurumlararası əməkdaşlıq və əldə olunan nəticələrin insanların gündəlik həyatında əks olunması vacibdir.

Müsavirlərə yekun vurulan Naxçıvan Muxtar Respublikasında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi Ceyhun Cəlilov və səlahiyyətli nümayəndənin müavini Samir Seyidəhmədli dövlət siyasətinin əsas istiqamətləri, muxtar respublikanın sosial-iqtisadi inkişaf göstəriciləri və qarşıda duran vəzifələr barədə ətraflı danışılar.

Çıxışlarda vurğulanıb ki, YAP-ın 1992-ci ilin noyabrında məhz Naxçıvanda təsis edilməsi Azərbaycanın siyasi tarixində mühüm hadisədir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə formalaşan siyasi birlik sonrakı dövlət quruculuğunda mühüm rol oynayıb. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə bu siyasi kursun davam etdirilməsi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün və suverenliyinin bərpası, beynəlxalq mövqelərinin möhkəmlənməsi və regionda yeni reallıqların formalaşması ilə nəticələnib.

Bildirilib ki, müasir dövrdə dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi yalnız siyasi və hərbi güclə məhdudlaşmır. İqtisadi dayanıqlılığın artırılması, istehsal və investisiya imkanlarının genişləndirilməsi, insan kapitalının inkişafı və dövlət institutlarının səmərəliliyinin yüksəldilməsi

si də mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Diqqətə çatdırılıb ki, 2026-cı ilin yanvar-sentyabr aylarında Naxçıvan Muxtar Respublikasında ümumi daxili məhsulun həcmi 1 milyard 341 milyon manat təşkil edib və əvvəlki ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə real ifadədə 3,5 faiz artıb. Sənaye məhsulu istehsalı 7,2 faiz artaraq 411,6 milyon manata, kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı isə 4,7 faiz artaraq 318,9 milyon manata çatıb. Əsas kapitalla yönəldilən investisiyaların həcmi 238,2 milyon manat təşkil edib və real artım 37,4 faiz olub. Nəqliyyat və anbar təsərrüfatı xidmətlərində də artım qeydə alınıb.

Qeyd olunub ki, 2023-cü ildən 2026-cı il iyulun 1-dək muxtar respublikada 4 min 797 yeni iş yeri açılıb, 359 istehsal və xidmət sahəsinin yaradılması başa çatdırılıb. Eyni dövrdə 342 sahibkarlıq layihəsinə 27,2 milyon manat güzəştli kredit ayrılıb. Bu nəticələrin davamlı iqtisadi inkişafa çevrilməsi üçün investisiyaların səmərəliliyinin artırılması, rəqabətqabiliyyətli istehsalın

təşviqi, sahibkarların fəaliyyət imkanlarının genişləndirilməsi və yeni məşğulluq sahələrinin yaradılması vacib hesab edilib.

Prezident İlham Əliyevin 2026-cı il 12 avqust tarixli Sərəncamı ilə Naxçıvanın sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsi məqsədilə nəzərdə tutulan 258

milyon manatlıq vəsaitin əhəmiyyəti də vurğulanıb. Bildirilib ki, bu vəsait yol və enerji infrastrukturunun inkişafı, ictimai nəqliyyatın yenilənməsi, məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin tikintisi, yaşayış binalarının və istilik təsərrüfatının təmiri, Naxçıvan Dövlət Universitetinin infrastrukturunun gücləndirilməsi və digər mühüm istiqamətləri əhatə edir. Ümumi uzunluğu 420 kilometr olan yolların əsaslı təmirinin nəzərdə tutulması yaşayış məntəqələri arasında əlaqələrin yaxşılaşdırılması və iqtisadi fəallığın artırılması baxımından xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

Çıxışlarda enerji və nəqliyyat təhlükəsizliyi məsələlərinə də toxunulub. Azərbaycanın zəngin təbii qaz ehtiyatları, qaz ixracının coğrafiyasının genişlənməsi, tranzit yükdaşımalarının artırılması hədəfləri və Zəngəzur dəhlizinin yaratdığı imkanların ölkəmizin regional nəqliyyat-logistika mərkəzi kimi mövqeyini daha da gücləndirəcəyi bildirilib. Azərbaycanın beynəlxalq təşkilatlarda fəal iştirakı və

əməkdaşlıq əlaqələrinin genişlənməsi də ölkənin artan nüfuzunun göstəriciləri kimi dəyərləndirilib.

Müsavirlərdə milli və ideoloji təhlükəsizlik məsələləri xüsusi

vurğulanıb. Bildirilib ki, informasiya texnologiyalarının sürətlə inkişaf etdiyi şəraitdə dezinformasiya, saxta məlumatlar və ideoloji təxribat cəhdlərinə qarşı mübarizə, əhalinin maarifləndirilməsi, etibarlı informasiya mənbələrinə istinad vərdişlərinin formalaşdırılması mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Bu istiqamətdə təhsil müəssisələrinin, müəllimlərin, ailələrin, ziyalıların və ictimaiyyət nümayəndələrinin üzərinə böyük məsuliyyət düşdüüyü qeyd olunub. Gənclərin milli-mənəvi dəyərlərə bağlı, vətənpərvər, yüksək təhsilli, müasir texnologiyalara yiyələnən və ölkənin inkişafına töhfə verməyə hazır vətəndaşlar kimi yetişdirilməsi əsas vəzifələrdən biri kimi göstərilib.

Müsavirlərdə çıxış edən rayon təşkilatlarının və aidiyyəti qurumların nümayəndələri də Prezident İlham Əliyevin qurul-

taydakı nitqindən irəli gələn vəzifələr, gənclərin vətənpərvərlik tərbiyəsi, təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, sosial rifahın yaxşılaşdırılması və milli-mənəvi dəyərlərin qorunması barədə

fikirilərini bölüşüblər.

Vətəndaşlarla birbaşa təmasların gücləndirilməsinin, müraciətlərin diqqətlə araşdırılmasının və qaldırılan problemlərin həlli istiqamətində konkret addımların atılmasının vacibliyi də diqqətə çatdırılıb. Xüsusilə kənd yerlərində içməli və suvarma suyu, yol, məşğulluq və sosial xidmətlərlə bağlı ehtiyacların yerində öyrənilməsi, aidiyyəti qurumlar arasında əlaqələndirilmiş fəaliyyətin təmin olunması zəruri hesab edilib.

Dövlət proqramları və ayrılan vəsaitlər çərçivəsində həyata keçirilən layihələrin nəticələrinin insanların gündəlik həyatında hiss olunmasının vacibliyi vurğulanıb.

Sonda qeyd olunub ki, Prezident İlham Əliyevin YAP-ın VIII Qurultayında müəyyənləşdirdiyi vəzifələrin icrası dövlət qurumlarından, partiya üzvlərindən və bütövlükdə, cəmiyyətdən məsuliyyətli yanaşma tələb edir.

Qəbul olunan qərarların vaxtında və keyfiyyətlə icrası, dövlət vəsaitlərindən səmərəli istifadə, iqtisadi imkanların genişləndirilməsi, milli təhlükəsizliyin möhkəmləndirilməsi və vətəndaşların rifahının yüksəldilməsi Azərbaycanın və Naxçıvanın davamlı inkişafının əsas şərtləridir.

Ali Məclisin növbəti plenar iclası keçirilib

Oktyabrın 22-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin birinci müavini Bəxtiyar Məmmədovun sədrliyi ilə yeddinci çağırış Ali Məclisin 2026-cı il payız sessiyasının növbəti iclası keçirilib.

Ali Məclis sədrinin birinci müavini iclasın gündəliyinə 4 mə-

sələnin daxil edildiyini bildirib.

Gündəlik qəbul olunduqdan sonra Hüquq siyasəti komitəsinin sədri Əjdər Əliyev tərəfindən “Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2023-cü il 1 avqust tarixli 26-VI QN nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar

Respublikası Ali Məclisinin Daxili Nizamnaməsi”ndə dəyişiklik edilməsi haqqında”, “Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin komitələri haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə”, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununda dəyişik-

lik edilməsi barədə” Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2026-cı il 14 iyul tarixli 25-VII QN nömrəli Qanununda dəyişiklik edilməsi haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikasının qanun layihələri ilə bağlı məlumat verilib.

Sessiyada deputat Mövlan Məmmədov çıxış edib, qanun layihələri səsə qoyularaq birinci

oxunuşda qəbul olunub.

Daha sonra gündəlikdə duran sonuncu məsələ – Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Hüquq siyasəti komitəsi üzvünün seçilməsi barədə Ali Məclis sədrinin birinci müavini bildirib ki, Hüquq siyasəti komitəsinin hazırkı say tərkibi 9 deputat olduğu üçün komitənin formalaşdırılması məqsədilə yeni üzvün seçilməsi zərurəti yaranıb.

Bununla əlaqədar olaraq Bəxtiyar Məmmədov deputat Vüsal Əziz oğlu Məmmədovun Ali Məclisin Hüquq siyasəti komitəsinə üzv seçilməsi barədə təklif irəli sürüb.

Məsələ ilə bağlı qərar səsə qoyularaq qəbul edilib.

Bununla da Ali Məclisin iclası başa çatıb.

Ali Məclis sədrinin birinci müavini vətəndaşları qəbul edib

Oktyabrın 21-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin birinci müavini Bəxtiyar Məmmədov Şərur rayonunun Yengicə kəndində vətəndaşları qəbul edib.

Əvvəlcə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Şərur şəhərində ucalan abidəsi ziyarət edilib, önünə gül dəstələri qoyulub.

Sonra Yengicə kənd inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliyin binasında vətəndaş qəbulu keçirilib. Qəbulda sakinlərin, o cümlədən şəhid ailəsi üzvünün və Vətən müharibəsi iştirakçısının müraciətləri dinlənib.

Müraciətlərin bir hissəsi qanunvericiliyin tələblərinə uyğun araşdırılması və həll edilməsi məqsədilə qeydiyyata alınıb. Digər müraciətlərlə bağlı isə vətəndaşlara qanunamüvafiq izahlar verilib.

Ali Məclis Hüquq siyasəti komitəsinin iclası keçirilib

Oktyabrın 21-də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Hüquq siyasəti komitəsinin iclası keçirilib.

Komitə sədri Əjdər Əliyev iclasın gündəliyinə “Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2023-cü il 1 avqust tarixli 26-VI QN nömrəli Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Daxili Nizamnaməsi”ndə dəyişiklik edilməsi haqqında”, “Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin komitələri haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə”, “Normativ hüquqi aktlar haqqında” Naxçıvan Muxtar Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə” Naxçıvan Muxtar Respublikasının 2026-cı il 14 iyul tarixli 25-VII QN nömrəli Qanununda dəyişiklik edilməsi haqqında” Naxçıvan Muxtar Respubli-

kasının qanun layihələrinin birinci oxunuşda müzakirələrinin daxil edildiyini bildirib.

Komitə sədri Əjdər Əliyev və Ali Məclis Aparatının Sosial-iqtisadi və inzibati qanunvericilik şöbəsinin müdir müavini Tofiq Rəcəbli qanun layihələri haqqında məlumat veriblər.

Gündəlikdə duran məsələlərlə bağlı müzakirələr aparıldıqdan sonra qanun layihələri Ali Məclisin plenar iclasına təqdim edilib.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin mətbuat xidməti

Azərbaycanın yeni sənaye mərhələsi: dağ-mədən və metallurgiyada xammaldan yüksək əlavə dəyərə

Dünyada “yaşıl enerji” keçidi, elektrikli nəqliyyat, yüksək texnologiyalar və rəqəmsal iqtisadiyyatın sürətli inkişafı strateji əhəmiyyətli minerallara və metallara tələbatı daha da artırır. Belə bir şəraitdə yeraltı sərvətlər artıq yalnız xammal mənbəyi deyil, ölkələrin sənaye gücünü, texnoloji imkanlarını və global iqtisadi mövqeyini müəyyənləşdirən strateji resursa çevrilir. Azərbaycan da bu global dəyişikliklərin yaratdığı yeni imkanlar fonunda mineral-xammal potensialından daha səmərəli istifadə etməyə, hasilatla yanaşı, emal zəncirini dərinləşdirməyə və yüksək əlavə dəyər yaradan istehsal sahələrini genişləndirməyə yönələn addımlar atmaqdadır. Prezident İlham Əliyevin bu il sentyabrın 23-də imzaladığı Sərəncamla təsdiqlənən “Azərbaycan Respublikasında dağ-mədən (metal filizləri) və metallurgiya sənayesinin inkişafına dair 2027-2030-cu illər üçün Dövlət Proqramı” məhz bu baxımdan ölkənin sənaye siyasətində yeni mərhələnin konturlarını müəyyənləşdirən mühüm sənədlərdən biri kimi diqqət çəkir. Proqramda əsas yanaşma xammalın hasilatından başlayaraq onun emalı, metallurgiya məhsullarının istehsalı və son məhsula qədər uzanan bütöv dəyər zəncirinin ölkə daxilində yaradılmasıdır. Bu isə Azərbaycanın mineral-xammal potensialının iqtisadi dövrüyyəyə daha geniş cəlb edilməsi ilə yanaşı, sənayenin strukturunun dəyişdirilməsi baxımından da əhəmiyyətlidir. Sənəddə strateji əhəmiyyətli minerallar, o cümlədən nadir torpaq elementləri, qara, əlvan və qiymətli metallar üzrə hasilat və emal imkanlarının genişləndirilməsi nəzərdə tutulur. Azərbaycanın bu sahədə müəyyən sənaye bazası artıq formalaşmış. Gəncədə alüminium istehsalı müəssisəsinin fəaliyyəti, “AzerGold” QSC tərəfindən əlvan və qiymətli metal yataqlarının sənaye istismarına cəlb edilməsi, Daşkəsəndə Çovdar İnteqrəolunmuş Regional Emal Sahəsinin, Gədəbəydə Filiz Emalı Zavodunun fəaliyyəti bu istiqamətdə görülmə işlərin əsas nümunələrindəndir. İşgəldən azad edilmiş ərazilərdə Dəmirli mədən-filiz yatağında mis konsentratı istehsalına başlanılması isə yeni resursların iqtisadi dövrüyyəyə cəlb olunması baxımından ayrıca əhəmiyyət daşıyır.

Rəqəmlər də bu sahədə baş verən dəyişikliklərin miqyasını göstərir. 2015-2025-ci illərdə Azərbaycanda qızıl istehsalı 33 faiz artaraq 2965 kiloqrama, gümüş istehsalı 27,5 dəfə artaraq 3646 kiloqrama, mis konsentratı istehsalı isə 8,1 dəfə artaraq 7,8 min tona çatıb. Eyni dövrdə qızıl ixracı 3,9 dəfə artaraq 326,2 milyon ABŞ dollarına, gümüş ixracı 27 dəfə artaraq 2,7 milyon ABŞ dollarına, mis ixracı isə 3,8 dəfə artaraq 37,8 milyon ABŞ dollarına yüksəlib. Bu göstəricilər bir tərəfdən mövcud potensialın genişləndiyini göstərsə, digər tərəfdən qarşıdakı mərhələnin miqyasını da ortaya qoyur. Çünki istehsal və ixracın artması növbəti mərhələdə daha yüksək əlavə dəyər yaradan məhsulların istehsalına keçid üçün baza formalaşdırır.

Xammaldan məhsula: əsas hədəf dəyər zəncirini ölkə daxilində dərinləşdirməkdir

Dağ-mədən sənayesinin iqtisadi əhəmiyyəti yalnız filizin yerin təkindən çıxarılması ilə ölçülmür. Əsas iqtisadi effekt filizin hansı mərhələyədək emal edilməsi, həmin emal prosesində nə qədər əlavə dəyərin ölkə daxilində yaradılması və son məhsulun hansı bazarlara çıxarılması ilə müəyyən edilir. Dövlət Proqramının diqqətçəkən tərəflərindən biri də məhz bu yanaşmadır. Sənəddə xammaldan başlayaraq emal və yüksək əlavə dəyər yaradan son məhsulaqədər zəncirinin formalaşdırılması sənayeləşmənin dərinləşdirilməsi və ixrac potensialının artırılması ilə əlaqələndirilir.

Azərbaycan üçün bu yanaşma xüsusilə aktualdır. Hazırda ölkədə qara metal məmulatları istehsal edən müəssisələrin, əsasən, idxal olunan pəstah və metal qırıntılarından istifadə etməsi yerli xammal bazasının və inteqrə olunmuş metallurgiya istehsal zəncirinin inkişaf etdirilməsinə ehtiyac olduğunu göstərir. Daşkəsən dəmir filizi yataqlarının iqtisadi dövrüyyəyə

cəlb olunması və Qərb Sənaye Parkının yaradılması bu baxımdan mühüm istiqamətlərdən biridir. Filizin hasilatından başlayaraq emal, metal istehsalı və son məhsula qədər uzanan inteqrə olunmuş zəncirin qurulması həm idxaldan asılılığın azalmasına, həm də ölkə daxilində yeni sənaye sahələrinin yaranmasına imkan verə bilər. Burada əsas məqsəd yalnız istehsal həcmünün artırılması deyil. Daha mühüm məsələ istehsalın strukturunun dəyişdirilməsi, xammal ixracından emal olunmuş və daha yüksək dəyərə malik məhsulların ixracına keçidin təmin edilməsidir.

Yeni geoloji potensial və Naxçıvanın imkanları

Dövlət Proqramının əhatə etdiyi istiqamətlər sırasındageoloji kəşfiyyatın genişləndirilməsi də xüsusi yer tutur. Çünki dağ-mədən sənayesinin uzunmüddətli inkişafı, ilk növbədə, ölkənin mineral-xammal bazasının nə dərəcədə öyrənilməsindən asılıdır. Son illərdə Şərqi Zəngəzur, Qarabağ, Qazax-Tovuz iqtisadi rayonları, eləcə də Daşkəsən, Göygöl, Goranboy rayonları ilə yanaşı, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Culfa, Şahbuz və Ordubad inzibati ərazi vahidlərində regional axtarış və qiymətləndirmə işlərinin aparılması bu baxımdan diqqət çəkir. Aparılmış tədqiqatlar nəticəsində yeni perspektivli filiz məntəqələrinin müəyyənləşdirilməsi ölkənin mineral-xammal xəritəsinin genişləndirilməsi baxımından əhəmiyyətlidir. Qaratağlar (Daşkəsən) və Bəylik (Kəlbəcər) kimi perspektivli sahələrin müəyyənləşdirilməsi göstərir ki, geoloji potensialın öyrənilməsi yalnız məlum yataqların istismarı ilə məhdudlaşmamalıdır.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının da bu prosedə ayrıca potensialı var. Culfa, Şahbuz və Ordubadda

aparılan geoloji axtarışların nəticələrinin sistemləşdirilməsi, perspektiv sahələrin müəyyənləşdirilməsi və sonrakı mərhələlərdə iqtisadi qiymətləndirilməsi muxtar respublikanın sənaye potensialının genişləndirilməsi baxımından yeni imkanlar yarada bilər. Bu prosesin nəticəsi yalnız yeni yataqların aşkar olunması deyil, həmin resursların emal sənayesi, logistika və digər iqtisadi fəaliyyət sahələri ilə əlaqələndirilməsi olacaq. Digər tərəfdən, geoloji məlumatların beynəlxalq hesabatlılıq standartlarına uyğunlaşdırılması investisiya baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyır. Çünki potensial investor üçün yatağın mövcudluğu qədər onun ehtiyatlarının dəqiq qiymətləndirilməsi, geoloji məlumatların şəffaflığı və beynəlxalq standartlara uyğun təqdim olunması da əhəmiyyətlidir.

Metallurgiyada texnologiya amili

Qarşıdakı dövrdə sahənin inkişafını müəyyənləşdirəcək digər əsas amil texnoloji yenilənmədir. Dövlət Proqramında rəqəmsal texnologiyaların, süni intellekt həllərinin, avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemlərinin və məlumat əsaslı qərar qəbul etmə mexanizmlərinin tətbiqinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulur. Bu, dağ-mədən sənayesinin ənənəvi modelindən texnologiya əsaslı istehsal modelinə keçidi ifadə edir.

Müasir mədən sənayesində geoloji məlumatların rəqəmsal emalı, uzaqdan monitoring, avtomatlaşdırılmış texnika, “rəqəmsal əkiz” texnologiyası və süni intellekt əsaslı analitika hasilatın səmərəliliyinin artırılmasına, xərclərin optimallaşdırılmasına və təhlükəsizliyin yüksəldilməsinə imkan verir. Azərbaycanın enerji və nəqliyyat infrastrukturuna ilə yanaşı, rəqəmsal infrastrukturunun inkişafı da bu baxımdan əlavə üstünlük yarada bilər. Bunun üçün həm də ixtisaslı kadrlar, mühəndislik potensialı, elmi-tədqiqat imkanları və

universitet-sənaye əməkdaşlığı da paralel şəkildə inkişaf etdirilməlidir. Bu səbəbdən Dövlət Proqramında insan kapitalı ayrıca istiqamət kimi müəyyənləşdirilib.

“Yaşıl transformasiya” yeni tələblər yaradır

Dağ-mədən və metallurgiya sənayesinin qarşıdakı illərdə üzlaşacağı əsas məsələlərdən biri də ekoloji dayanıqlılıqdır. Qlobal enerji keçidi bir tərəfdən metallara olan tələbi artırır, digər tərəfdən həmin metalların istehsalının özünün daha aşağı karbon emissiyası ilə həyata keçirilməsini tələb edir. Bu baxımdan, enerji səmərəliliyinin artırılması, aşağı karbonlu istehsal texnologiyalarının tətbiqi, ekoloji standartların yüksəldilməsi və karbon tənzimlənməsi mexanizmlərinə uyğunlaşma Azərbaycan metallurgiyasının beynəlxalq rəqəbat qabiliyyəti üçün getdikcə daha mühüm amilə çevriləcək.

Bu həm də ixrac bazarlarına çıxış məsələsidir. Gələcəkdə beynəlxalq bazarlarda yalnız məhsulun qiyməti və keyfiyyəti deyil, onun hansı texnologiya ilə və hansı ekoloji göstəricilərlə istehsal olunması da daha böyük rol oynayacaq. Deməli, Azərbaycanda rəqəbatqabiliyyətli metallurgiya sənayesinin formalaşdırılması həm də daha səmərəli, innovativ və ekoloji dayanıqlı istehsal modelinə keçidi tələb edir. Dövlət Proqramı çərçivəsində nəzərdə tutulan tədbirlər də mövcud potensialdan daha səmərəli istifadəyə, müasir texnologiyaların tətbiqinə və xarici risklərin təsirinin minimuma endirilməsinə xidmət edir.

Orta Dəhliz sənayenin inkişafı üçün yeni imkan yaradır

Mineral-xammalın hasilatı, emalı və hazır məhsulun xarici bazarlara çıxarılması üçün enerji və logistika xərcləri mühüm faktordur. Azərbaycanın in-

kişaf etmiş nəqliyyat infrastrukturuna, liman imkanları, dəmir yolları və regional nəqliyyat bağlantıları bu baxımdan sənaye layihələrinin rəqəbat qabiliyyətinə təsir edən amillər sırasındadır. Orta Dəhlizin inkişafı isə bu imkanları daha da genişləndirə bilər. Belə ki, söhbət yalnız yük daşımalarının sürətləndirilməsindən deyil, marşrut boyunca sənaye kooperasiyasının və regional istehsal zəncirlərinin formalaşdırılmasından gedir. Azərbaycanın mineral resurslarının emal olunaraq regional və beynəlxalq bazarlara çıxarılması ölkənin tranzit imkanlarını sənaye potensialı ilə birləşdirə bilər.

Ümumilikdə, 2027-2030-cu illəri əhatə edən Dövlət Proqramı dağ-mədən və metallurgiya sənayesinin inkişafını ayrı-ayrı yataqların istismarı çərçivəsindən çıxararaq daha geniş sənaye siyasəti kontekstində nəzərdən keçirir. Geoloji kəşfiyyatdan hasilata, hasilatdan dərin emala, emaldan yüksək əlavə dəyərli məhsula və oradan ixrac qədər bütöv zəncirin qurulması sənədin əsas xəttini təşkil edir. Azərbaycanın qarşısında duran imkanlar genişdir: mövcud mineral-xammal potensialı, enerji resursları, nəqliyyat infrastrukturuna, sənaye bazası və Orta Dəhliz üzərində yerləşməsi yeni istehsal zəncirlərinin formalaşdırılması üçün əlverişli zəmin yaradır. Əsas hədəf isə aydındır: Azərbaycanın yeraltı sərvətlərini yalnız hasil olunan xammal kimi deyil, ölkə daxilində emal edilən, yeni sənaye sahələri yaradan, yüksək əlavə dəyər formalaşdırən və qeyri-neft ixracının strukturunu genişləndirən iqtisadi resursa çevirmək. Dövlət Proqramının qarşıdakı illər üçün müəyyən etdiyi xətt məhz bu keçidin – xammal iqtisadiyyatından daha dərin emal və yüksək əlavə dəyər yaradan sənaye modelinə keçidin institusional əsaslarını gücləndirməyə yönəlib.

✍ Nail ƏSGƏROV

Ötən ay Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin təşkilatçılığı ilə Türk Dövlətlərindən gələn din xadimləri ilə birlikdə Qarabağa səfər etdik. Qarabağ haqqında çox oxumuşam, çox eşitmişəm. Bu torpaqlarda baş verən hadisələri tarixdən, xatirələrdən, sənədlərdən, foto və görüntülərdən tanımışam. Lakin insanın tarix haqqında oxuması ilə tarixin üzərində dayanması arasında böyük fərq var. Bəzən bir torpağın ağrısını kitabdan oxuyursan, bəzən isə həmin ağrının izləri ilə üz-üzə qalırsan.

Bu səfər mənim üçün məhz belə bir yolçuluq oldu. Mən Qarabağa yalnız bir səfər iştirakçısı kimi deyil, həm də din xadimi kimi getdim. Gördüklərimə məscidlərin, şəhidlik yaddaşının, duanın və mənəvi irsin prizmasından baxdım. Bu baxış isə səfərin hər dayanacağını mənim üçün ayrıca bir düşüncə məkanına çevirdi.

Qarabağ səfəri – gördüklərim, düşündüklərim

Ağdam – divarlarında yaddaş yaşayan məscid

İlk dayanacağımız Ağdam oldu. Ağdam Cümə məscidi-nə daxil olanda diqqətimi ilk çəkən məscidin divarları oldu. Dağıntıların içində dayanmış bu məscid sanki uzun illər susaraq çox şey danışmışdı. Burada yalnız bir tikilinin izlərini deyil, bütöv bir şəhərin yaşadığı ağrının izlərini görmək mümkün idi. Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə qeyd etdi: “Mən Ağdam məscidinə şəhidlər məscidi deyirəm”. Əslində, bu sözlər məscidin tarixini bir cümlə ilə ifadə edirdi. O, Birinci Qarabağ müharibəsi zamanı, şəhidlərin məscidə gətirildiyini və həmin günlərdə gördüyü mənzərələrin yaddaşından silinmədiyini danışdı. İllər keçir, müharibələr başa çatır, şəhərlər dəyişir. Amma insanın yaddaşında bəzi mənzərələr zamanla köhnəlmir. Şeyxülislam bir məqamı da vurğuladı: “Bu məscidin hər kərpicindən sanki səslər gəlir, divarlar dil açıb danışır”.

Doğrudan da, bəzi məkanlar, sadəcə, daşdan və divardan ibarət olmur. Onların yaddaşı olur. Ağdam Cümə məscidinin yaddaşında isə ibadət edən insanların səsləri ilə yanaşı, müharibənin ağrısı, şəhidlərin xatirəsi və insanların gözyaşları da yaşayır. Bu baxımdan, məscidin bərpası mənim üçün yalnız tarixi binanın yenidən qurulması deyil. Bu həm də yaddaşın qorunmasıdır. Çünki məscidi bərpa etməklə yalnız onun divarlarını deyil, həmin məkanın mənəvi həyatını da yenidən yaşatmaq mümkündür.

Məscid ibadət yeridir. İnsan burada Allaha üz tutur, səcdəyə gedir, dua edir. Ona görə Qarabağda məscidlərin yenidən bərpa olunması, azanın yenidən səslənməsi yalnız fiziki quruculuq hadisəsi deyil. Bu həm də mənəvi həyatın bərpasıdır. Mənə elə gəlir ki, Qarabağ məscidlərində qılınan hər namazın özünəməxsus bir mənası var. Çünki həmin məscidlərin bir çoxunda illərlə azan səsi eşidilməyib. Bu gün isə həmin səs yenidən yüksəlir. Bəlkə də, Qarabağda ibadət etməyin insanda yaratdığı hissin fərqli olmasının səbəblərindən biri də budur: burada dua ilə yaddaş bir-birinə qovuşur.

Xocalı – yaddaş qarşısında sözün acizliyi

Ağdamdan sonra yolumuz Xocalıya düşdü. Xocalı Memorialının qarşısında dayanmaq səfərin ən ağır anlarından biri idi. Bəzi yerlərdə insan gördüklərini sözə çevirməkdə çətinlik çəkir. Xocalı da

belə yerlərdəndir.

Bəzi ağrılar zaman keçdikcə tarixə çevrilsə də, onları yaşayan insan üçün heç vaxt, sadəcə, tarix olmur. Mən düşündüm: Xocalı soyqırımını zamanı xalqımıza yaşadılan o hadisələri, insanlara qarşı törədilən cinayətləri, vəhşilikləri görüb sonra onu necə unutmaq olar? Bəzən tarix kitab səhifələrində bizdən uzaq görünür. Lakin onu şəhidlərin dilindən eşidəndə həmin məsafə aradan qalxır. Xocalı da mənim üçün belə oldu. Tarix uzaq keçmiş olmaqdan çıxdı, insan yaddaşının içində yaşayan bir həqiqətə çevrildi. Bir din xadimi kimi burada dua etməyi özümə mənəvi borc bildim. Çünki elə məqamlar var ki, söz kifayət etmir. İnsan nə qədər danışsa da, ifadə edə bilmədiyi ağrılar qarşısında sükuta və duaya üz tutur.

Xankəndi – keçmişdən gələcəyə

Xocalıdan sonra Xankəndiyə isə mənim üçün xüsusi mənə daşıyırdı. Bir vaxtlar adını yalnız xəbərlərdə eşitdiyimiz şəhərin küçələrindən keçmək, həmin məkanda dayanmaq və bu günün mənzərəsini görmək insanda istər-istəməz zaman haqqında düşüncələr yaradır. Ağdamda dağıntıların, Xocalıda faciənin izləri ilə qarışmışdıq. Xankəndidə isə artıq başqa bir mənzərə vardı. Burada mən Qarabağ haqqında düşüncələrimin digər bir tərəfi ilə qarşılaşdım: bu torpaqların yalnız keçmişini xatırlamaq deyil, gələcəyini qurmaq da vacibdir. Çünki yaddaş yalnız keçmiş qorumaq deyil, yaddaşdan nəticə çıxarıb yeni həyat qurmaqdır.

Şuşa – mənəvi yaddaşın şəhəri

Səfərimizin son dayanacağı Şuşa oldu. Şuşaya doğru qalxdıqca yol bizi təkcə bir şəhərə deyil, Azərbaycanın tarixinin, mədəniyyətinin və mənəvi irsinin mühüm ünvanlarından birinə aparırdı. Şuşaya daxil olanda bu şəhərin hər daşında, hər küçəsində bir tarix yaşadığını hiss edirsən. Şəhərin məscidlərini gördükcə isə bu tarix mənim üçün daha dərin mənə aldı. Şuşanın dini irsi şəhərin ümumi tarixinin ayrılmaz hissəsidir. İşğal illərində zərər görmüş məscidlərin bu gün bərpa olunması yalnız memarlıq abidələrinin qorunması kimi qiymətləndirilə bilməz. Bərpa olunan məscidlərdə yenidən ibadətə başlamaq, insanların səcdəyə gəlməsi və azan səsinin eşidilməsi Şuşanın həyatına qayıdan mənəvi nəfəsdir. Amma Şuşada bizi yalnız keçmiş qarşılamadı. Burada gələcəyə yönələn böyük bir quruculuğun

da şahidi olduq. Yeni Şuşa məscidi bu baxımdan xüsusi mənə daşıyır. Onun memarlıq həllində Zəfərin rəmzləri əksini tapıb. Məscidin formasının 8 rəqəmini ifadə etməsi 8 Noyabr – Şuşanın azad edildiyi Zəfər Günü simvolizə edir. İki minarənin 11 rəqəmini ifadə etməsi isə Şuşanın və Qarabağın işğaldan azad edildiyi noyabr ayına işarədir. Bu məqam mənə çox düşündürücü gəldi. Çünki tarix yalnız kitabda yazılmaz. Bəzən tarix memarlıqda da yaşadılır. Bir tərəfdə dağıdılmış, susdurulmuş məscidlər, digər tərəfdə bərpa edilərək yenidən həyata qaytarılan qədim ibadət ocaqları və ucaldılan yeni məscidlər... Bu mənzərə Qarabağın keçdiyi yolu göstərir: dağıntıdan dirçəlişə, sükutdan azana, ağrıdan duaya, duadan ümidə.

Zəfərin mənəvi davamı

Qarabağ səfərindən qayıdarkən düşündüm ki, insan bəzi səfərlərdən fotolarla, bəzilərdən isə düşüncələrlə qayıdır. Mən bu səfərdən daha çox düşüncə ilə qayıtdım. Ağdamda məscidin divarlarına baxarkən yaddaşın necə yaşadığını gördüm. Xocalıda insan faciəsinin qarşısında sözün necə aciz qaldığını hiss etdim. Xankəndidə keçmişdən gələcəyə uzanan yol haqqında düşündüm. Şuşada isə bütün bunların üzərinə mənəvi və mənəvi irsin bərpasının gətirdiyi ümidi gördüm. Bu səfər mənə bir daha göstərdi ki, torpaqları azad etmək böyük zəfərdir. Lakin zəfərin mənası bunulla tamamlanmır. Həmin torpaqların yaddaşını qorumaq, şəhidlərini unutmamaq, dağıdılmış məscidləri və digər tarixi-mədəni irs nümunələrini bərpa etmək, insanların həmin torpaqlara qayıdışını təmin etmək və orada yenidən həyat qurmaq zəfərin davamıdır. Bir din xadimi kimi mənim üçün bu yolun mühüm göstəricilərindən biri də məscidlərdə yenidən ibadət həyatının canlanmasıdır. Qarabağda yüksələn hər azan mənə həm bu günün həyatını, həm də keçmişin yaddaşını xatırladır. Həmin azanlarda şəhidlərimizin xatirəsi, dualarımızda onların ruhuna ehtiram var. Bəlkə də, bu səfərin mənim üçün ən böyük mənası elə budur: Qarabağı, sadəcə, görmədim, onu hiss etdim. Orada gördüklərim mənə keçmiş unutmağın mümkün olmadığını, amma keçmişin ağrısı ilə gələcəyə baxmağın da mümkün olduğunu göstərdi. Qarabağda bu gün yüksələn azan səsi mənim üçün həm yaddaşın, həm də həyatın səsidir.

Əli ORUCOV
Naxçıvan Muxtar Respublikasının qazısı, Qazı yanında Şuranın sədri

Qubadlının zəfər günü

Şərqi Zəngəzurdə bir yurd yeri var. Azərbaycan xalqına Qaçaq Nəbi kimi xalq qəhrəmanı, Həcər kimi igid qadın, Valeh Bərsadlı kimi general, Milli Qəhrəman Şükür Həmidov kimi igid oğullar, görkəmli ziyalılar bəxş edən Qubadlı. İllərlə həsrətinə qaldığımız, igid oğullarımızın qəhrəmanlığı ilə azadlığına qovuşan şəhər.

2020-ci il dekabr ayının 23-də Ali Baş Komandan cənab İlham Əliyevin əllərində üçrəngli bayrağımızın göylərə çəkildiyi gün qubadlılıların həyatının ən gözəl günü oldu. Dövlət başçısının Qubadlıya ilk səfəri, burada Azərbaycan Bayrağını ucaltması qalibiyyətimizin təqdimatı idi. Növbəti səfər Qubadlının azad olunmasının bir ili münasibətilə 2021-ci ilin 25 oktyabr tarixində baş tutdu. Həmin səfər zamanı ölkə Prezidenti rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri ilə görüşündə Qubadlıda görülən işlər və gələcək planlarla bağlı fikirlərini açıqladı. İşğaldan azad edilməsi ərazilərimizin, o cümlədən Qubadlının yenidən qurulacağı, tezliklə soydaşlarımızın öz doğma yurd-yuvalarına qayıdacaqları bildirildi.

2022-ci il oktyabrın 19-da dövlət başçısı İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyevanın Qubadlı rayonuna sayca 3-cü səfəri də bir sıra mühüm infrastruktur obyektlərinin təməlqoyma mərasimləri ilə yadda qaldı. Xanlıq-Qubadlı yolunun təməlinin qoyulması, “Qubadlı” yarımstansiyasının və Dövlət Sərhəd Xidmətinin yeni hərbi hissə kompleksinin açılışları, Qubadlı şəhərinin Baş Planı, rayon ərazisində yaradılacaq Zərbəçay və Bərgüşadçay su anbarlarının layihələri ilə tanışlıq, İşğal və Zəfər muzeyləri kompleksinin, həmçinin “Azərişiq” ASC-nin 35 kilovoltluq yarımstansiyasının və Rəqəmsal İdarəetmə Mərkəzinin təməlqoyma mərasimləri bunlardan bir neçəsidir. 2023-cü il mayın 4-də cənab Prezidentin Qubadlıya növbəti səfəri zamanı Qubadlı şəhərində ilk yaşayış məhəlləsinin, inzibati binanın, 600 şagird yerlik tam orta məktəbin, 91 çarpayılıq Mərkəzi Xəstəxananın, Xanlıq, Məhrizlu və Zilanlı kəndlərinin təməllərini qoyub.

Bu gün Qubadlı rayonunda böyük bərpa-quruculuq işləri həyata keçirilir. Qubadlının gələcək inkişafı ilə bağlı praktiki işlər aparılır. Azad edilmiş torpaqlarda artıq yeddi yarımstansiya inşa olunub. Bu infrastruktur layihələri Qubadlının 2050-ci ilə qədərki inkişaf dinamikasını nəzərdə tutur. Növbəti 20 il ərzində şəhərdə əhali sayının 14 min nəfərə çatdırılması nəzərdə tutulur. “Qubadlı şəhərinin 2040-cı ilədək inkişafına dair Baş Planı” 2025-ci ildə təsdiq edilib. Baş Plan hazırlanarkən şəhərdə yaşa-

yacaq insanların dayanıqlı məskunlaşmasının təmin edilməsi, sosial, iqtisadi, ekoloji və digər amillər nəzərə alınmaqla müasir infrastrukturun yaradılması əsas prioritetlərdən biri olub. Baş Plan əsasında layihələndirmə işləri aparılıb və Qubadlı şəhərində ilk yaşayış məhəlləsinin tikintisinə başlanılıb. Hazırda ərazidə tikinti işləri sürətlə davam etdirilir. Yaşayış kompleksinin ümumi ərazisi 3,34 hektardır. Layihəyə əsasən burada, ümumilikdə, 21 yaşayış binasının inşası nəzərdə tutulub. Onlardan 14-ü üçmərtəbəli, 7-si isə dördmərtəbəli olacaq. Binalarda 176 mənzil yerləşəcək.

Layihə yalnız yaşayış binalarının inşası ilə məhdudlaşmır. Məhəllədə sakinlərin rahatlığının təmin edilməsi məqsədilə zəruri sosial və kommunal infrastrukturun yaradılması da nəzərdə tutulub. Rayonda ekoloji kənd təsərrüfatı, balıqçılıq, sənətkarlıq, aqroturizm və digər sahələrin inkişafı üçün imkanlar mövcuddur. Prezident İlham Əliyevin imzaladığı “Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunda yerləşən Qubadlı şəhərinin Baş Planının hazırlanması ilə bağlı tədbirlər haqqında” Sərəncamda Qubadlının təbiəti, tarixi keçmişinin nəzərə alınması dövlət başçısı tərəfindən xüsusi diqqətdə saxlanılıb. Bu barədə Prezident İlham Əliyev rayon ictimaiyyəti ilə görüşündə də deyib: “*Biz Qubadlı rayonunun bütün kəndlərini, o cümlədən Qubadlı şəhərini yenidən quracağıq. Qubadlı şəhərinin Baş Planı hazırlanıb və yaqin ki, yaxın aylarda təqdim ediləcək, o cümlədən Qubadlı ictimaiyyətinə təqdim ediləcəkdir. Əlbəttə ki, bu Baş Plan ən müasir normalara uyğun olacaq və Qubadlının təbiəti və tarixi keçmişini də məmarlıqda nəzərə alınacaq.*”

Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonunun təbii sərvətlərlə ən zəngin yerlərindən olan Qubadlı faydalı qazıntıları ilə zəngindir. Rayonun Hacı kəndində mişar daşı, Bərgüşad çayının sol sahilində yəşəm, Əlikuluşağı, Qundanlı, Muradxanlı və Başarat kəndlərində mərmərləşmiş əhəng daşı, Mollabürhan kəndinin cənubunda tuf daş yataqları mövcuddur. Həmçinin rayonun Xanlıq kəndində qum-gil, Eyvazlı kəndində əqiq yatağı var. İşğaldan öncə Qubadlıda 13 min 160 hektar meşə sahəsi olub. Rayonun ərazisi təbii dərman bitkiləri ilə də zəngindir. Qubadlıda işğala qədər taxıl, üzüm, tütün, bostan məhsulları becərilir, heyvandarlıqla məşğul olunurdu. Əminliklə deyə bilərik ki, “Böyük Qayıdış” proqramının uğurla icrası nəticəsində Qubadlı rayonu yenidən Azərbaycanın iqtisadi baxımdan ən gəlirli, ən gözəl rayonlarından birinə çevriləcək.

✎ Ramiyə ƏKBƏROVA

Babəkə payız əkini mövsümü: fermerlərin hədəfi yüksək məhsuldarlıqdır

Naxçıvanda kənd təsərrüfatının inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər, xüsusilə suvarma su təminatının yaxşılaşdırılması və əkin sahələrinin genişləndirilməsi 2027-ci ilin məhsulu üçün payızlıq taxıl mövsümünə hazırlığa da müsbət təsir göstərir. Muxtar respublikanın rayonlarında torpaqlar şumlanır, əkin və suvarma işləri davam etdirilir.

Qarşıya qoyulan hədəflər yalnız əkin sahələrinin artırılmasını deyil, məhsuldarlığın yüksəldilməsini və müasir aqrar texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsini də nəzərdə tutur. Bu baxımdan, Prezident İlham Əliyevin 2026-cı il 25 may tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı, balıqçılıq və akvakultura məhsullarının istehsal potensialının artırılması və müasir texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi ilə bağlı mühüm hədəflər müəyyən edilib. Müasir suvarma sistemləri tətbiq olunan sahələrin 720 hektardan 3000 hektara, ixtisaslaşmış rayonlarda buğdanın məhsuldarlığının hektardan 30 sentnərdən 50 sentnərə yüksəldilməsi, taxıl silolarının tutumunun isə 50 min tondan 60 min tona çatdırılması nəzərdə tutulur.

İndiyədək 5423,2 hektar sahədə əkin, 2252,8 hektar sahədə suvarma işləri həyata keçirilib

Hazırda Naxçıvanda 2027-ci ilin məhsulu üçün payızlıq taxıl əkinlərinə hazırlıq işləri davam edir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin şöbə müdiri Məhəmməd Zeynalov “Şərq qapısı”na bildirib ki, proqnoza əsasən muxtar respublikada 22 min 800 hektar sahədə payızlıq taxıl əkini nəzərdə tutulur.

Artıq 12 min 458,8 hektar sahədə şum, 5423,2 hektar sahədə

əkin, 2252,8 hektar sahədə isə suvarma işləri aparılıb. Ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə cari ildə payızlıq taxıl əkinləri üzrə hazırlıq və əkin işlərinin həcmində artım müşahidə olunur. Belə ki, şum işləri 5818,8 hektar, əkin işləri 3517,8 hektar, suvarma işləri isə 1783,1 hektar çox həyata keçirilib.

Nazirlik rəsmisinin sözlərinə görə, Dövlət Proqramı çərçivəsində Naxçıvanda kənd təsərrüfatının istehsal potensialının artırılması və müasir texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsi ilə bağlı mühüm hədəflər müəyyən edilib. Müasir suvarma sistemləri tətbiq olunan sahələrin 720 hektardan 3000 hektara, ixtisaslaşmış rayonlarda buğdanın məhsuldarlığının hektardan 30 sentnərdən 50 sentnərə yüksəldilməsi, taxıl silolarının tutumunun isə 50 min tondan 60 min tona çatdırılması nəzərdə tutulur.

Babəkli fermerlərin əsas hədəfi yüksək məhsuldarlıqdır – su bolluğu əkinçiləri ruhlandırır

Muxtar respublikanın digər bölgələrində olduğu kimi, Babək rayonunda da payızlıq əkin mövsümünə hazırlıq işləri davam etdirilir.

Rayonun Hacıvar kəndində təsərrüfatla məşğul olan Fikrət

Məmmədov uzun illərdir, əkinçiliklə məşğuldur. O, 2011-ci ildən lizinq yolu ilə əldə etdiyi traktordan istifadə etməklə əkin-biçin işlərini həyata keçirir. Öz torpaq sahələrindən istifadə edən təsərrüfatçı ehtiyac yarandıqda əlavə ərazilər də icarəyə götürür. Ötən il 15-20 hektara qədər sahədə taxıl əkən Fikrət Məmmədov hər hektardan orta hesabla 25-30 sentner məhsul

götürüb. Ümumilikdə isə təsərrüfatından 75-80 ton məhsul əldə edib.

Təsərrüfatçı deyir ki, iki-üç il əvvəl su çatışmazlığı müəyyən çətinliklər yaradırdı. Bəzi əkinçilər bu səbəbdən torpaqlarını tam şəkildə əke bilmirdilər. Hazırda isə vəziyyət xeyli yaxşılaşıb: “Əkin sahələrimiz şumlanıb, dövlət tərəfindən bizə maddi dəstək göstərilir, gübrələr vaxtında verilir. Əkinçilər hazırda sahələrin suvarılması ilə məşğuldurlar. Keçən il də su bol olmuşdu, bu il də kifayət qədərdir. Heydər Əliyev su anbarı doludur, nasoslarımız işləyir, suvarma işləri davam etdirilir. Yağıntılardan bol olması da su ehtiyatlarının artmasına müsbət təsir göstərib. Naxçıvan çayından da nasoslarımız vasitəsilə ərazilərə su verilir. Bu da suvarma imkanlarının yaxşılaşmasına kömək edir”.

Hacıvarda təsərrüfatla məşğul olan digər sakinlər də mövcud imkanların əkinçilik üçün əlverişli olduğunu bildirirlər. Təsərrüfatçı Arif Cəfərov da uzun illərdir, əkin-biçinlə məşğuldur. Hər il böyük ərazidə taxıl əkən təsərrüfatçı yüksək məhsuldarlığı təsərrüfatın davamlılığı üçün əsas şərtlərdən biri hesab edir. “Hər hektardan 42-43 sentnərdən aşağı məhsuldarlıq mənim üçün qənaətbəxş deyil. Çünki çəkilən xərcləri, borcları ödəmək və təsərrüfatı davam etdirmək üçün yüksək məhsuldarlıq lazımdır”, – deyər A.Cəfərov bildirir.

Təsərrüfatçı kənd təsərrüfatına göstərilən dövlət dəstəyinin, fermer və əkinçilərlə keçirilən görüşlərin də onları ruhlandırıdığını deyir: “Bu il mayın 25-də Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Bakıda kənd təsərrüfatı ilə bağlı mü-

şavirə keçirildi. İyunun 22-də isə Şərurda biz fermerlərlə görüş oldu. Müşavirədə səsləndirilən fikirlər bizi də ruhlandırırdı”.

Onun sözlərinə görə, suyun vaxtında sahələrə çatdırılması əkinlərin inkişafına və məhsuldarlığın yüksəlməsinə birbaşa təsir göstərir: “Su vaxtında verilir, əkin sahələri vaxtında suvarılır. Baxırsınız, görürsünüz ki, taxıl sahələri necə yaşılırdı. Əgər vaxtında suvarma aparılmasaydı, bu sahələr belə məhsuldar olmazdı. Biz də ardıcıl olaraq suvarma işlərini həyata keçiririk”.

Təsərrüfatçı son illərdə yaşanan su qıtlığının müxtəlif ərazilərdə

kənd təsərrüfatına müəyyən təsir göstərdiyini, lakin aidiyyəti qurumların həyata keçirdiyi tədbirlər nəticəsində vəziyyətin yaxşılaşdığını diqqətə çatdırır. “Kənd təsərrüfatı üçün texnikanın, suvarma imkanlarının yaradılması və suyun vaxtında sahələrə çatdırılması çox vacibdir. Nə qədər əkin aparıldığı, nə qədər məhsul əldə olunduğu da görülən işlərin nəticəsini göstərir. Bu il 22 hektar sahədə taxıl əkmişəm və məhsuldarlığın yaxşı olacağına ümid edirəm. Hava şəraiti və digər imkanlar əlverişli olsa, gələcəkdə əkin sahələrimi daha da artıracağam”, – deyər o qeyd edir.

Babək rayonunda sahələrdə müşahidə olunan mənzərə də təsərrüfatçıların sözlərini təsdiqləyir. Şumlanmış torpaqlar, əkin üçün hazırlanan sahələr və suvarma xətlərində aparılan işlər yeni əkin mövsümünün artıq başladığını göstərir. Fermerlərin əsas gözləntisi isə əlverişli su təminatı və aqrotexniki tədbirlərin vaxtında aparılması fonunda daha yüksək məhsuldarlıq əldə etməkdir.

Muxtar respublikada payızlıq taxıl mövsümünə hazırlıq yalnız növbəti ilin məhsulunun təmin edilməsi baxımından deyil, aqrar sahənin daha dayanıqlı inkişafı baxımından da mühüm əhəmiyyət daşıyır. Su ehtiyatlarının artması, suvarma imkanlarının genişlənməsi, texnika və dövlət dəstəyi fermerlərin imkanlarını artırır. Əkinçilərin sahələrini genişləndirmək və daha yüksək məhsuldarlıq əldə etmək niyyəti isə qarşıdakı mövsümdə əsas hədəfin torpaqdan daha səmərəli istifadə etməklə həm istehsalı, həm də məhsuldarlığı artırmaq olduğunu göstərir.

Torpağa səpilən toxumun bərəkətə çevrilməsi üçün suya böyük ehtiyac vardır – Culfadan reportaj

Torpaq zəhməti sevir. Bol məhsul isə vaxtında görülən işdən, düzgün aqrotexniki qulluqdan və ən əsası suvarma imkanlarından asılıdır. Bu baxımdan, Culfa rayonunda əkin sahələrinin genişləndirilməsi istiqamətində müşahidə olunan müsbət dinamika kənd təsərrüfatının inkişafı üçün yeni imkanlar yaradır. Lakin torpaqdan səmərəli istifadə və məhsuldarlığın artırılması üçün suvarma imkanlarının yaxşılaşdırılması da mühüm şərtidir.

Belə ki, 2025-ci il oktyabrın 22-nə rayonda 50 hektar sahədə əkin aparıldığı halda, cari ilin eyni dövrlündə bu göstərici 1017,4 hektara çatıb. Əkin sahəsi ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə 967,4 hektar artıb. Suvarılan sahələrin həcmi isə 10,8 hektardan 225,5 hektara yüksələrək 214,7 hektar artım göstərib. Ötən biçin mövsümündə rayonda taxılın məhsuldarlığı hektardan 25,49 sentner təşkil edib.

Bununla belə məhsuldarlığın yüksəldilməsi üçün suvarma infrastrukturunun işlək vəziyyətdə olması vacibdir. Yayıc kəndində təsərrüfatçılarla söhbətimiz zamanı da aydın olur ki, fermerlərin torpağa bağlılığı və əkin sahələrini genişləndirmək istəyi böyükdür. Ancaq suvarma suyunun vaxtında təmin edilməsi və arxların işlək vəziyyətdə saxlanılması təsərrüfatların inkişafı üçün əsas şərtlərdəndir.

Əkin sahələri genişlənir, fermerlərin hədəfləri böyüyür

Yayıc kənd sakini Adil İbrahimov 12 ildən çoxdur ki, əkinçiliklə məşğuldur. Hər mövsüm təsərrüfatının imkanlarını genişləndirməyə və torpaqdan daha səmərəli istifadə etməyə çalışan fermer ötən il,

təxminən, 25 hektar sahədə əkin aparıb, mövsümün sonunda 50 tondan çox məhsul əldə edib. Bu il isə əkin sahəsini 40 hektara çatdırmağı qarşısına məqsəd qoyub.

Adil İbrahimov üçün əkinçilik yalnız dolanışqı mənbəyi deyil, həm də illərin təcrübəsinə, zəhmətə və torpağa bağlılığa söykənən bir məşğuliyyətdir. Taxıl əkini ilə yanaşı, təsərrüfatının digər istiqamətlərini də inkişaf etdirməyə çalışan fermer torpağın düzgün hazırlanmasına, gübrələməyə və aqrotexniki tədbirlərin vaxtında həyata keçirilməsinə xüsusi önəm verir.

O, dövlət tərəfindən göstərilən dəstəyin də təsərrüfat fəaliyyətində əhəmiyyətli rol oynadığını bildirir. Fermerin sözlərinə görə, 5 faizlik subsidiyadan yararlanması təsərrüfatını genişləndirmək baxımından faydalıdır. Bununla belə yüksək məhsuldarlığa nail olmaq üçün aqrotexniki tədbirlərlə yanaşı, suvarma suyunun əkin sahələrinə vaxtında çatdırılması da vacibdir.

Fermer suvarma ilə bağlı üzləşdiyi çətinliklərdən də danışır. Bildirir ki, son günlər nasosun

fasilələrlə işləməsi əkin sahələrinin suvarılmasında problemlər yaradıb. Araz çayından gələn su xətlindəki nasazlığın aradan qaldırılması üçün tədbirlər görülməyi bildirildiyini deyən təsərrüfatçı problemin tezliklə həllini tapacağına ümid edir.

Lakin çətinliklər təkə nasosun fəaliyyəti ilə məhdudlaşmır. Sərhəd ərazisində yerləşən ana arxın və digər suvarma arxlarının yararsız vəziyyətdə olması da suyun sahələrə çatdırılmasını çətinləşdirir. Fermerin sözlərinə görə, yol çəkilişi zamanı arxların bəzi hissələrinin torpaqla dolması suyun axınına mane olur.

“Aidiyyəti qurumların bu məsələlərə diqqət ayırması vacibdir. Suvarma sistemindəki problemlərin aradan qaldırılması fermerlərin işini asanlaşdırmaqla yanaşı, əkin sahələrinin genişləndirilməsinə və daha yüksək məhsul əldə olunmasına da imkan verəcək”, – deyər Adil İbrahimov bildirir.

Suvarma problemi həllini gözləyir: torpağın potensialı böyükdür

Yayıc kəndində heyvandarlıq, quşçuluq və yem bitkilərinin becərilməsi də ailə təsərrüfatlarının mühüm istiqamətlərindəndir. Kənd sakini Zeynalabdin Hacıyev 1979-cu ildən təsərrüfat fəaliyyəti ilə məşğuldur. Uzun illərdir, zəhmətini torpağa və heyvandarlığa sərf edən təsərrüfatçı hazırda 8

baş iribuynuzlu heyvan saxlayır, 100-ə yaxın toyuq bəsləyir. Ötən məhsullarını, əsasən, ailəsinin tələbatı üçün istehsal edir, taxıl və yonca becərməklə də məşğul olur.

Zeynalabdin Hacıyev ötən il 15 hektar sahədə taxıl əkərək, təxminən, 35 ton məhsul əldə edib. Bu il isə əkin sahəsini 20 hektara çatdırıb. Artıq 6 hektar sahəni suvaran təsərrüfatçı daha 7 hektar ərazidə əkin aparmaq üçün su növbəsini gözləyir. Bu fakt torpaq sahəblərinin əkinə marağının olduğunu, lakin mövcud suvarma imkanlarının təsərrüfatların genişləndirilməsinə təsir göstərdiyini bir daha ortaya qoyur.

Zeynalabdin Hacıyev torpağı əkilə-becərməyin həm ailənin dolanışığı, həm də kənd təsərrüfatı

nın inkişafı baxımından əhəmiyyətli olduğunu vurğulayır.

“Hamiya məsləhət görürəm ki, əkinlə məşğul olsun. İndi bərəkətli məhsul yetişdirmək üçün yaxşı imkanlar var. Dövlət də təsərrüfatla məşğul olanlara dəstək göstərir”, – deyər təsərrüfatçı bildirir.

O, suvarma ilə bağlı çətinliklərdən danışarkən ərazidəki gölün, təxminən, 500 metrlik hissəsinin təmizlənməsinə ehtiyac olduğunu qeyd edir. Həmin hissənin qamışla örtülməsi suyun axınına mane olur. Bundan başqa, suvarma xətinin çıxış hissəsi də yararsız vəziyyətdədir. Nəticədə, ərazidəki əkin sahələrinin su ilə təminatında çətinliklər yaranır.

Təsərrüfatçının sözlərinə görə,

həmin ərazidə, təxminən, 100 hektar əkinəyararlı torpaq sahəsi mövcuddur. Gölün və suvarma xətinin təmizlənməsi bu torpaqlardan daha səmərəli istifadəyə, əlavə sahələrin əkin dövriyyəsinə cəlb olunmasına və məhsuldarlığın yüksəldilməsinə şərait yarada bilər.

Yayıcda söhbətləşdiyimiz təsərrüfatçıların istəyi eynidir: torpaq əkinə hazır olsun, su arxlardan maneesiz axsın, fermer isə zəhmətinin bəhrəsini görsün. Onların fikrincə, suvarma sisteminəki çatışmazlıqların aradan qaldırılması təkə ayrı-ayrı təsərrüfatların deyil, bütövlükdə, kəndin kənd təsərrüfatı potensialının inkişafına təkan verə bilər.

Yayıcda əkin sahələrinin genişləndirilməsi, fermerlərin yeni hədəfləri və zəhmətə bağlılığı inkişaf üçün istəyin olduğunu göstərir. İndi əsas məsələ suvarma ilə bağlı çətinliklərin aradan qaldırılması, arxların təmizlənməsi və suyun əkin sahələrinə vaxtında çatdırılmasıdır. Çünki fermerin torpağa səpdiyi toxumun bərəkətə çevrilməsi üçün onun zəhməti qədər suya da ehtiyacı var.

Qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2026-cı il 21 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Naxçıvan Muxtar Respublikasında su ehtiyatlarından səmərəli istifadənin təmin edilməsinə dair 2026-2030-cu illər üçün Tədbirlər Planı” bu sahədə infrastrukturun təkmilləşdirilməsi, içməli su və suvarma suyu ilə təminatın daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm rol oynayır. Bu dövlət sənədinə uyğun olaraq qarşıdakı illərdə suvarma suyu ilə təminat daha da yaxşılaşdırılacaq. Bu isə, öz növbəsində, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalına müsbət təsirini göstərəcək.

✍️ Nail ƏSGƏROV

Bir şeyi unutdular ki, fikri Sibirə sürgün etmək olmur

(monoloq)

Kim var orada?.. Yox, heç kim yox imiş. Sadəcə, külək məni oyardı. Çoxdan yatmışam, lap çoxdan... Neçə ildir? Bilmirəm. Ölürlərin təqvimini olmur, bala. Amma bu gecənin havasında bir tanışlıq var. Hiss edirəm ki, bu gün adi gün deyil. Oktyabrın iyirmi dördüdür. Mənim doğum günüdür. Min səkkiz yüz səksən ikinci il, Naxçıvan... İlk nəfəsimi bu torpağın havasını udaraq almışam. Heç ağlıma gəlməzdi ki, ömrümün sonunda yenə bu torpaq məni qucağına alacaq. Amma aldı. İndi buradayam. Bəlkə də, taleyin mənə göstərdiyi yeganə mərhəmət budur. Mən yoxsul bir ailədə böyüdüm. Bu dünyada mənə qapılar asanlıqla açılmadı. Naxçıvanda ilk dərslərimi aldım, sonra Təbrizə, oradan da İstanbula getdim. Darülfünunda oxuyanda anladım ki, bir millətin ən böyük sərvəti nə puldur, nə də bahalı daş-qaşlar. Ən böyük sərvət oxuyan, düşünən, sual verən insandır, insan.

Bilirsiniz, bizim xalqın böyük bir dərdi vardı: bir tərəfdən, cəhalət, o biri tərəfdə qorxu. Cəhalət insanı qaranlıqda saxlayır, qorxu isə o qaranlıqdan çıxmağa qoymur. Qələm adamı dilənçi də edə bilər, şah da. Mən isə insan kimi yaşamağı seçdim... Nə qədər azaldım, nə qədər tapdandım, amma insan qalmağa çalışdım. “Maral”ı yazdım, “Ana”nı, “Şeyda”nı... Sonra “Şeyx Sənan” gəldi... Bu əsərlərin hər biri həyatımın bir parçası idi. Bir şeyx, bir xristian qızı... Dinlər ayrı, mühit ayrı, dünya ayrı, fərqli, hər şey ayrı, amma ürək eyni. O vaxt mənə dedilər: “Cavid, bu nə cəsarətdir? Bu nə sözdür?” Mən isə dedim ki, cəsarət deyil bu, həqiqətdir, həqiqət! Əgər sevgi insanı yüksəldirsə, onu hansı sərhəd saxlaya bilər?

“İblis”i yazanda elə bildilər ki, mən şeytani müdafiə edirəm. Xeyr! Mən onu anlamağa çalışırdım. İnsan anladığı şeydən qorxmaz. Sonra “Peyğəmbər” gəldi, “Uçurum”, “Topal Teymur”, “Afət”, “Səyavuş”, “Knyaz”, “Xəyyam”... Hər biri bir sual idi. Güc nədir? Haqq nədir? Hakimiyyət insanı dəyişir, yoxsa, insan hakimiyyəti? Ən əsası isə budur: tarix öz ağır yükünü insanın çiynlərinə qoyanda o, vicdanını necə qoruya bilər?

Bu suallar bu gün də yaşayır. Çünki zaman dəyişir, insan dəyişir, amma bəzi suallar var ki, əsrlər keçsə də, cavabını tapmır. Onlar insanın qarşısında dayanıb öz sükutunu qoruyur. Bir ad var ki, onu çəkəndə səsim yenə titrəyir. Elə deyilmi, Mişkinaz? Mənim ömür-gün yoldaşım, dualarımın ən doğma ünvanı... Sən olmasaydın, bəlkə də, mən o yolları gedə bilməzdim. Mən yazan insan idim, sən isə yazdıqlarımın arxasındakı ağrını dinləyən. Həyat bəzən insanın əlindən hər şeyi alır, amma yanında bir nəfər qalır-sa, deməli, hələ hər şey bitməyib.

1937-ci il... Bu tarixi deməyə dilim hələ də ağır gəlir. Həmin il Azərbaycan özünün ən işıqlı beyinlərini, dostlarını məni, mən isə onları itirdim. Yazıcıları, alimləri, müəllimləri, rəssamları, şairləri, mühəndisləri. Bir-bir götürüb apardılar. Adlarını çəkib “xalq düşməni” dedilər. Bəs mən kimə düşməni idim? Kitab? Dilə? Sevgiyə? İnsanın özünə inanasına? Məni də apardılar. Sibirə... O ağ, donmuş, səssiz torpağa. İnsan üçün bundan ağır cəza nə ola bilərdi? Doğma torpaqdan ana, dilindən, ailəndən, kitablarından ayrı düşmək... Amma bir şeyi unutdular: fikri Sibirə sürgün etmək olmur. Amma bilirsinizmi, məni ən çox qorxudan ölüm deyildi. Məni qorxudan, insanlığın öz taleyi idi. Əsərlərimin yandırılması, adımın yaddaşıldan silinməsi, haqqımda susulması... Çünki bir xalqın ən böyük faciəsi onun yazıcısının ölmesi deyil, yazıcısını unutmasıdır.

Sonra nə oldu? Sonra illər keçdi. Zaman ən böyük ədalət hakimidir bala. Hökmlər dəyişdi, təhqirlər silindi, məni müdafiə edən səslər yüksəldi. Və bir gün... Bir gün məni geri gətirdilər. Doğma Naxçıvana. Bilirsinizmi, mən həmin gün gördüm ki, xalq insanları unutmaq istəmir. Bəzən qorxudan susur, bəzən dövrün sərtliyindən, bəzən də laqeydləkdən... Amma

yaddaş ölmür. Yaddaş torpaq kimidir. Üstünü nə qədər örtəsən də, dərinlikdə kök atmış həqiqət bir gün yenidən cücərir. İndi isə mən sizə, bu günün insanlarına müraciət etmək istəyirəm. Bəlkə, sözlərim ağır olacaq. Amma bəzən həqiqəti söyləmək üçün insanın nə vəzifəyə, nə də uzun ömürə ehtiyacı var. Bəlkə də, ölürlərin yaşayanlara söz deməyə haqqı elə bundadır.

Dilinizi qoruyun! Dil yalnız söz toplusu deyil. Dil xalqın yaddaşı, düşüncəsi, ruhudur.

Dilinizi sevin, öyrənin, inkişaf etdirin. Sadə danışın, amma sadəliyi bayağılıqla qarışdırmayın. Sözlün qədrini bilin. Çünki söz insanın həm ən böyük sərvəti, həm də ən ağır məsuliyyətdir.

Ziyalı olmağın məsuliyyətini anlayın! Ziyalı həqiqəti axtaran, doğru bildi-

yini deməyə cəsarət edən, cəmiyyətin ağrılarına biganə qalmayan insandır. Susmaq bəzən müdriklikdir, bəzən də qorxaqlıq. Bu ikisinin fərqlini ayırd etməyi bacarın.

Sevməkdən utanmayın! Bu gün elə bilirlər ki, sevgi zəiflikdir. Mən isə deyirəm: sevgi gücdür. Sevmək üçün cəsarət lazımdır. Nifrət etmək asandır, bala, bunu hər kəs bacarır. Sevmək isə insanın öz içindəki qaranlığa qalib gəlmək imtahanıdır.

Mən “Şeyx Sənan”ı da elə buna görə yazdım. İnsanlar arasında sədlər qırıla bilər, amma ürəkləri bir-birindən ayırmaq həmişə mümkün deyil.

Bu gün mənim doğum günüdür. Sağ olun ki, hələ də xatırlanıram. Adım hələ də çəkilir, şeirlərim hələ də oxunur. Bilirsiniz, ölmək elə də ağır deyil. Ağır olan unudulmaqdır. Mən unudulmadım. Bu, məni sevindirir. Amma sizdən bir xahişim var: məni yalnız məzarıma gül qoyaraq xatırlamayın. Məni oxuyaraq xatırlayın əsərlərimdəki suallara cavab axtarın. Düşünün, sorğulayın yaşadın. Mən gözləyirəm. Gözləyirəm ki, sözlüm bir gün daha bir ürəyə yol tapsın, daha bir insanı düşündürsün, daha bir gənci kitaba yaxınlaşdırsın. Sağ olun, bala. Sağ ol, mənim torpağım. Sağ ol, mənim xalqım!

✍️ Rafiq
TƏHMƏZ

Aylardır, şəraitsiz, soyuq, qaranlıq və üfunət qoxusu verən kamerada saxlanılan məhbub kiçik nəfəslərin önünə yaxınlaşıb təcridxananın həyatına boylandı. Hər dəfə həyata baxanda qalın şüşəli eynəyindən süzülən Günəş şüaları zəifləmiş gözlərini qamaşdırırdı. İlk anlarda nə baş verdiyini tam anlamadı. Gözlərini qıyaraq ətrafı diqqətlə süzdü. Bundan sonra vəziyyətin nə yerdə olduğunu aydınlaşdırma bildi. Əslində, görmə qabiliyyəti çoxdan zəifləmiş, nurunu itirmiş gözləri bu mənzərələrə artıq alışmışdı. O, yaxşı bilirdi ki, təcridxananın həyatından yüksələn səs-küy, dəhlizin o başından eşidilən hay-qurtular təsadiqi deyil. Bu səslərin arxasında nə olduğunu illər ərzində dəfələrlə görmüşdü. Bütün bu dəhşətləri görə-görə alışmış, yaşadıqlarına dözə-dözə öyrəşmişdi...

“Arxayın olun, mənə də növbə çatacaq...”

Hər dəfə kameranın iri, ağır qapısı yavaş-yavaş açılarda gözlərini məchul bir nöqtəyə dikirdi. Onun üçün qapını kimin açdığının, bu dəfə kimin işgəncə üçün gəldiyinin fərqi yox idi. Uzun-uzadı davam edən sorğulara da, bədəninin müxtəlif nahiyyələrinə dəyən zərbələrə də, hətta aylardır, eşitdiyi böhtanlara və təhqirlərə də çoxdan öyrəşmişdi. Onunla eyni taleyi bölüşən yoldaşları ona “Çəsməkli məhbub” deyirdi. Hətta bu soyuq dörd divarın arasında sanki o da öz adını unutmuşdu. “Çəsməkli məhbub” kəlməsini hər dəfə eşidəndə bulanıq

ki, aylardır, dostlarının qapısını döyən lənət bu gün onların mənzilinin yolunu tapmışdı...

1939-cu ilin yayı... Müttəhim kürsüsündə əyləşən Cavid əfəndi gözlərini qarşısında əyləşib qəzəblə danışan NKVD cəlladına dikmişdi. Sözlərin mənasını başa düşsə də, onunla nə əlaqəsi olduğunu tam anlaya bilmirdi. Cəllad bir-birinin ardınca qurduğu dolaşık cümlələrdə “xalq düşməni”, “pantürkist”, “əks-inqilabçı” və digər sözlərdən istifadə edir, Hüseyn Cavid bu əməlləri törətməkdə ittiham edirdi. Ömrünün ahıllıq çağında o, yalnız heç bir günahın sahibi olmadığını, xalqı üçün heç bir zərərli işə qol qoymadığını, bir sözlə, “xalq düşməni” olmadığını dilə gətirir, ona qarşı qaldırılan əsassız ittihamlara son verməyi tələb edirdi. Ancaq onun sinəsindən qopan zəif və kübar səs cəlladların qətiyyətli hökmləri arasında itib-batır, istintaq otağının divarları arasında əks-səda verirdi. Qısa məhkəmənin ardından hökm oxundu. Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadə 8 il müddətinə İrkutsk vilayəti, Tayšet rayonuna sürgün edildi...

Hüseyn Cavidin “vətən və millət xaini” elan edilməsindən sonra ailəsinin də güzəranı pozuldu. Oğlu Ərtoğrul Cavid “vətən xaininin oğlu” kimi cəbhəyə deyil, Gürcüstanda fəhlə batalyonunda işləməyə göndərildi. Gənc yaşında, soyuq və şəraitsiz mühitdə xidmət edən Ərtoğrulun zəifləmiş, gücsüz düşmüş vücudu bu əziyyətə tab gətirə bilmədi. O, 1943-cü il noyabrın 14-də, 24 yaşında vərəm xəstəliyindən dünyasını dəyişdi.

Maddi çətinliklər və ehtiyac səbəbindən Cavidin həyat yoldaşı Mişkinaz xanım bir ailənin, iki övladının yükünü çiynlərində daşımağa məcbur oldu. Bütün qapılar üzünə bağlandıqdan sonra o, gözlərinin nurunu əridərək dərzilik etdi, səhərləri övladlarının qayğısına qaldı, gecələri tikış maşınının başına keçib çörək pulunu qazandı. Bu çətin günlərdə onların qapısını döyən, bu ailəyə həmdəm olan bir bəni-insan belə tapılmadı.

Şairin qızı Turan xanım xatirələrində yazır: “1941-ci il dekabrın 5-də atam rəhmətə gedib. Biz ondan 41-ci ilin may ayının 27-də sonuncu məktubu aldım. Bir aydan sonra müharibə başladı. Bütün yazışmalar, bütün əlaqələr kəsildi. Olduğu həbs düşərgəsinə, lazım olan yerlərə müraciət etdik. Cavab ala bilmədik. 1956-cı ildə atama bəraət verildəndə anam mənə 1948-ci ildə aldığı ölüm şəhadətnaməsini göstərdi. Anam bu şəhadətnaməni 8 il məndən gizli saxlamışdı ki, bəlkə söhbət yalan oldu, mənim ümidim vaxtsız-vədəsiz qırılmasın...”

Ümummilləti Liderin təşəbbüsü və göstərişi ilə 1982-ci ildə Cavidin nəşi Sibirdən doğulduğu Naxçıvana gətirildi; bununla da Turan xanımın da qəlbi şəfa tapdı. Cavid əfəndinin ardından həyat yoldaşı Mişkinaz xanım, oğlu Ərtoğrul da atasının yanında dəfn olundu. Və nəhayət, 2003-cü ildə Turan xanım da canından çox sevdiyi ata-anasına, qardaşına qovuşdu.

Hüseyn Cavidin son günlərini keçirdiyi islah-əmək düşərgəsinin rəhbərləri Şəmmel və Çıyavan soyadlı NKVD kapitanları idi. Tədqiqatlarda qeyd olunur ki, bu ermənilər hər gün onu təhqir edir, alçaldır, ən dözülməz tapşırıqları verirdilər. Hüseyn Cavid qışın günü qarın içində saxlayan erməni zabitlər bəzən gecə belə onu çağırır, qarın içində ayaqyalın gəzməsini istəyir, onu onlarla belə işgəncə ilə məhv etməyə çalışırdılar. Məhz bu cür təzyiqlərə görə Hüseyn Cavid sepsisdən – iki ayağının pəncəsinin donması və ürək iflicindən 1941-ci il dekabrın 5-də Sibirdə dünyasını dəyişdi. Ailəsinə yazdığı sonuncu məktublarının birində deyirdi: “Özüm Mişkinaz! Köhnə yerimdə yaşayıram. Sağlamam. Hər ay siz göndərən pulları alıram. Yazdığım kimi, hər ay teleqrafla 50 ya 60 manat göndərin. Bağlama lazımdır deyil. Ancaq hər yarım aydan bir səhhətiniz haqda məktub yazın. Burada hərdən yüzlərlə dustaq azad edilir, ya da müddətləri qısaltırlar. Arxayın olun, mənə də növbə çatacaq. Səni, ağıllı, bacarıqlı oğlumu və xüsusən istəkli, mehriban Turancığımı öpürəm. İşlərinizdə yazın. Yenə öpürəm sizi”.

...Və o azadlıq növbəsi heç bir zaman Cavid əfəndiyə çata bilmədi...

✍️ Məcid RƏŞADƏTOĞLU

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının inkişafında, Naxçıvan mətbuatının təşəkkülündə və zənginləşməsində mühüm xidmətləri olan ziyalılardan biri də görkəmli ədəbiyyatşünas-alim, pedaqoq Lətif Hüseynzadə idi. O, 1903-cü ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. İlk təhsilini ruhani məktəbində alıb, sonra şəhərdə fəaliyyət göstərən “Xeyriyyə” və “Rüşdiyyə” adlı yeni tipli məktəblərdə, daha sonra isə pedaqoji seminariyada təhsilini davam etdirib. Lətif müəllim burada dövrün böyük şəxsiyyətlərindən – Hüseyn Caviddən, onun qardaşı Şeyx Məhəmməd Rasizadədən, İbrahim Xəlil Axundovdan, Əbdüləzim Rüstəmovdan və başqalarından dərslər alıb.

Görkəmli ədəbiyyatşünas-alim 1925-ci ildə Bakıda Ali Pedaqoji İnstitutda, sonra isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin Şərqşünaslıq fakültəsində təhsil alıb. Təhsilini başa vurduqdan sonra Bakıda, İrəvanda, Naxçıvanda müəllimlik edib və təhsil idarəçiliyinin müxtəlif pillələrində çalışıb. Pedaqoji fəaliyyətini elmi yaradıcılıqla uzlaşdıran alim Azərbaycan ədəbiyyatının öyrənilməsi və tədqiqinə sanballı töhfələr verib, 200-dən artıq məqalənin və 10 kitabın müəllifi kimi tanınıb.

Lətif müəllimin həyatında mətbuatın özünəməxsus yeri vardır. O, hələ gənclik illərindən mətbəə işi və qəzet nəşri ilə marqlanmış, müəllimlik etməklə bərabər, həm də 1921-ci ilin əvvəllərindən Naxçıvanda nəşrə başlayan “Cavanlar həyatı”

qəzetində mürəttib və müxbir kimi çalışmışdır. Sonralar “Şərq qapısı” adı ilə fəaliyyətini davam etdirən bu qəzetdəki təcrübəsi onun mətbuatla bağlı həyat yolunun başlanğıcı olmuşdur.

Lətif müəllim ali təhsil aldığı Azərbaycan Dövlət Universitetinin ilk mətbuat orqanı olan “Student-jurnalist” qəzetinin nəşrində fəal iştirak etmişdir. Bu barədə Lətif müəllim xatirələrində yazmışdır: “Yaxşı xatirimdədir. 1928-1929-cu dərslər ilində Darülfünunun 10 illik yubileyində Şərq fakültəsi nəzdində Jurnalistika şöbəsi yaradıldı. Biz dərslərimizdən əlavə jurnalistika qrupunun məşğələlərində də iştirak edirdik. Burada qəzetçilik, mətbəə ləvazimatı, redaksiya işlərinə dair dərslər keçirdik. Bu fakültənin rəhbəri professor Seredinski idi. Bir gün rektorumuz Tağı Şahbazi qrupumuza gəldi. Tədris işlərindən, problemlərdən danışdı. Biz də Darülfünunda bir qəzet nəşr edilməsini, burada bir mətbəə təşkilini xahiş etdik. Rektor özü də sanki bu fikirdəymiş kimi bizim təklifimizi razılıqla qarşıladı. Biz də həvəslə dərhal işə başladıq. Qəzetin “Student-jurnalist” adı ilə buraxılmasını qərara aldıq. Qəzetin ilk nömrəsini hazırlamaq üçün iş bölgüsü aparıldı və 1929-cu ilin isti iyun ayında “Student-jurnalist” qəzetinin ilk nömrəsini çıxardıq”.

Lətif müəllimin xatirələrinə və tədqiqatçıların qeydlərinə əsasən qəzetin başlığı qırmızı şriftlərlə verilmiş ilk səhifənin yuxarı hissəsində “Jurnalistika kafedrası” başlıqlı fotoşəkil yerləşdirilmişdir. Şəkilə universitetin rektoru Tağı Şahbazi Simurq, onun yanında Jurnalistika kafedrasının müdiri S. Seredinski və arxada redaksiya heyətinin üzvləri əks olunmuşdur. Qəzetin ilk səhifəsində T. Şahbazinin “Böyük yubiley qarşısında” adlı baş məqaləsi, Seredinski ilə müsahibə və A. Şərifin “Türk mətbuatı gözəlyir” adlı yazısı dərc edilmişdir.

Çoxları elə hesab edir ki, Bakı Dövlət Universitetinin ilk mətbuat orqanı əvvəllər

Cavid işığından Ulu Öndər yoluna...

“Şərq qapısı” qəzeti – 105

“Lenin təربiyəsi uğrunda” adı ilə buraxılmış “Bakı Universiteti” qəzetidir. Lakin görkəmli ədəbiyyatşünas, tədqiqatçı-alim Lətif Hüseynzadənin xatirələrinə əsasən deyə bilərik ki, qocaman ali təhsil ocağının ilk mətbu orqanı “Student-jurnalist” qəzetidir. Lətif müəllim keçmiş “Cavanlar həyatı”, indiki “Şərq qapısı” qəzetində işlədiyi müddətdə Naxçıvan “muxtar respublika” statusu almamışdı. Onun bir qədər qaynar mühitdə və mürəkkəb şəraitdə müxbir kimi fəaliyyət göstərməsi gələcək tədqiqatçılıq yoluna da işıq tutmuşdu. Təsədüfi deyil ki, Lətif Hüseynzadənin “Şərq qapısı” qəzetində fəaliyyət göstərməsi həm də bu diyarın mətbuat tarixinin yazılı salnaməsinin formalaşmasında böyük rol oynamış, görkəmli ədəbiyyatşünasın yaratdığı şəxsi arxiv isə dəyərli mənbə kimi qorunub saxlanılmışdır.

Lətif Hüseynzadənin elmi-pedaqoji əməyi, şərəfli ömrünün 100 illiyi dövlət səviyyəsində qeyd edilmişdi. Ulu Öndər Heydər Əliyev vaxtilə ona Azərbaycan dilinin inceliklərini öyrətmiş sevimli müəlliminin əməyinə xüsusi ehtiramla yanaşmış, Lətif Hüseynzadə “İstiqlal” ordeni ilə təltif edilmişdir. Heydər Əliyev müəlliminin 100 illik yubileyi münasibətilə ona ünvanladığı təbrik məktubunda yazırdı: **“Sizi – Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu və yorulmaz tədqiqatçı alimini, sevimli müəllimimi anadan olmağımızın 100 illik yubileyi münasibətilə səmimi-qəlbən təbrik edirəm. Siz Azərbaycan ziyalılarının yaşlı nəslinə mənsub olan gözəl pedaqoq və ədəbiyyatşünas alim kimi ölkəmizdə yaxşı tanınırsınız. Azərbaycan ədəbiyyatının böyük nümayəndəsi Hüseyn Cavid kimi böyük simadan dərslər alaraq yetişdiyiniz dövr Azərbaycanda mədəni-maarifçilik hərəkatının böyük vüsətlə yüksəlişi mərhələsinə təsadüf edir. Keçən əsrin əvvəllərinin**

görkəmli maarifçi ziyalılarının işini davam etdirərək seçdiyiniz müəllimlik peşəsi sizin bütün həyatınızın əsl mənasını təşkil etmişdir. Siz Azərbaycan dili və ədəbiyyatı müəllimi kimi neçə-neçə nəslə Vətənə, xalqa, onun zəngin mədəni irsinə, mənəvi dəyərlərinə, tarixi ənənələrinə sədaqət, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmişiniz...” Bu sözlər bir müəllimin xidmətlərinə verilən qiymət olmaqla yanaşı, müəllimlə şagird arasında illər keçsə də, qırılmayan mənəvi bağın ifadəsi idi. Bir vaxtlar Hüseyn Caviddən dərslər almış Lətif Hüseynzadə sonralar Azərbaycan dövlətçiliyinin böyük şəxsiyyətlərindən birinin müəllimi olmuş, onun həyatında və dünyagörüşünün formalaşmasında iz qoymuşdu.

Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığının öyrənilməsində və tədqiqində misilsiz xidmətlər göstərmiş, Naxçıvan mətbuat tarixinə öz qələmi və yaradıcı fəhmi ilə böyük töhfə vermiş Lətif Hüseynzadə 2008-ci ildə 105 yaşında dünyasını dəyişmişdir. Lakin onun ömrü ilə bağlı təqvim dayanmış olsa da, qələmə aldığı əsərlər, elmi araşdırmalar, xatirələr və yetişdirdiyi insanlar vasitəsilə mənəvi ömrü bu gün də davam edir.

Bəzən bir insanın həyat yolunu ifadə etmək üçün uzun biqrafiyalara ehtiyac qalmır. Onun kimdən dərslər aldığı və kimlərin yetişməsində rol oynadığı belə bir ömrün mənasını anlamağa kifayət edir. Lətif Hüseynzadə böyük Hüseyn Cavidin şagirdi, Ulu Öndər Heydər Əliyevin isə müəllimi idi. Lətif müəllimin bu iki böyük şəxsiyyət arasında dayanan 105 illik ömür yolu Azərbaycan ziyalılığının nəsilən-nəslə ötürülən işığını əks etdirir. Gələcəyin istedadlı jurnalistləri və tədqiqatçıları onu bu sadə, lakin dərin mənə daşıyan cümlə ilə xatırlayacaqlar: O, böyük ədəbiyyatşünas Hüseyn Caviddən dərslər almışdı. Ulu Öndər Heydər Əliyev isə ondan...

Ateş altında çap olunan ümid...

Ötən əsrin 80-ci illərinin sonları... Ölkənin üzərində qara buludlar dolaşır, xalqın sabaha olan ümidləri sınağa çevrilirdi. Ermənilərin torpaqlarımıza qarşı ərazi iddialarının açıq şəkildə səsləndirildiyi, Səderəkdə qanlı hadisələrin yaşandığı, Qarabağın üzüük qaş kimi mühasirəyə alındığı çətin illər... Belə bir zamanda ona olduqca ağır və məsuliyyətli bir vəzifə tapşırıldı. Muxtar respublikanın güzgüsü sayılan “Şərq qapısı” qəzetinə rəhbərlik etmək. Sözü, qələmin və mətbuatın böyük əhəmiyyət daşıdığı həmin tarixi məqamda bu təklifi geri çevirmək mümkün deyildi. Çünki xalqın səsinə çevriləcək, dövrün reallıqlarını cəsarətlə qələmə alacaq peşəkar söz adamlarına böyük ehtiyac vardı.

Haqqında danışdığımız şəxs 1986-1990-cı illərdə “Şərq qapısı” qəzetinin baş redaktoru olmuş yazıçı-publisist, jurnalist Akif Axundovdur. O, 1943-cü ildə Şərur rayonunun Qışlaqabbas kəndində anadan olub. Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsil alıb. Müxtəlif illərdə indiki “Xalq qəzeti”nin Qarabağ-Laçın və Şəki-Zaqatala bölgələri üzrə xüsusi müxbiri, “Sovet Naxçıvanı” və “Şərq qapısı” qəzetlərinin baş redaktoru kimi məsul vəzifələrdə çalışıb.

Akif müəllimin yaradıcılığı ilə uzun illərdir, tanış olsam da, paytaxta səfərlərim zamanı onunla görüşüb söhbətləşmək imkanım olmamışdı. Nəhayət, “Şərq qapısı” qəzetinin 105 illik yubileyi ərəfəsində telefon vasitəsilə əlaqə saxladım. Akif müəllimin jurnalistika ilə ilk tanışlığı 1967-ci ildə Naxçıvan televiziyaşünaslığında çalışdığı dövrə təsadüf edir. Akif müəllim həmin günləri belə xatırlayır: “O zaman televiziyanın sədri Fərman Tağıyev məni televiziya, kiçik redaktor vəzifəsinə qəbul etdi. Həmin illərdə televiziya işləmək olduqca çətin və məsuliyyətli idi. O dövrdə Naxçıvan televiziyaşünasında cəmi üç şöbə fəaliyyət göstərirdi. Mən əmək fəaliyyətimə “İctimai əlaqələr şöbəsi”ndə başladım. Burada qazandığım təcrübə sonrakı yaradıcılıq yoluma mühüm təsir göstərdi”.

Akif müəllim təhsilini davam etdirmək üçün bir müddət sonra Bakıya – Ali Partiya Məktəbinə yollansa da, jurnalistikadan uzaqlaşmadı.

Sonrakı illərdə onun fəaliyyəti “Xalq qəzeti” ilə (o zamanlar “Kommunist”) bütünləşdi. 1978-ci ildə Ali Partiya Məktəbində təhsil aldığı müddətdə Qarabağ-Laçın və Şəki-Zaqatala bölgələri üzrə xüsusi müxbir kimi çalışmağa başladı. Həmin dövrü xatırlayan Akif müəllim redaksiyanın özünəməxsus yaradıcılıq məktəbi olduğunu vurğulayır: “Həmin illərdə qəzetin baş redaktoru Rəşid Mahmudov idi. O məni qəbul edib

müəyyən tapşırıqlar verdi ki, sən bölgə müxbiri kimi maraqlı yazılarla, operativ xəbərlərlə çıxış etməli, təyin olunduğun bölgənin ictimai-siyasi, sosial və mədəni həyatını işıqlandırmağa çalış. Həmin dövrlərdə qəzet, sözün əsl mənasında, yaradıcılıq məktəbi idi”.

Belə bir məktəbdə formalaşan jurnalistin qarşısına bir neçə il sonra daha çətin sınaq çıxacaqdı. Bu dəfə söhbət ayrı-ayrı bölgələrdə baş verən hadisələri, işıqlandırmaqdan deyil, bütövlə bir xalqın taleyinin həll olunduğu mürəkkəb dövrdə muxtar respublikanın əsas qəzetinə rəhbərlik etməkdən gedir.

Akif müəllim “Şərq qapısı” qəzetinə gəldiyi illəri xatırlayarkən həmin dövrün ölkənin ən mürəkkəb və çətin vaxtlarına təsadüf etdiyini deyir. Ötən əsrin 80-ci illərinin sonlarından etibarən ittifaqın müxtəlif guşələrində cərəyan edən siyasi proseslər, o cümlədən Azərbaycan baş verən hadisələr mətbuatdan da yan keçmirdi: “Mənə qəzetin baş redaktoru vəzifəsi təklif olunanda getmək istəməmişdim. İlk vaxtlar müxtəlif bəhanələr gətirərək özümü qəzetdən uzaqlaşdırmağa çalışdım. Ancaq – 1986-cı ildə artıq bu bəhanələr də məni vəziyyətdən çıxara bilmədi. Təsəvvür edin, həmin illərdə Azərbaycan SSR-in birinci katibi Kamran Bağirov məni qəbul edərək “Şərq qapısı” qəzetinin baş redaktoru olmağımı təklif etdi. O dövrdə rəhbərliyin təklifini geri çevirmək yaxşı qarşılanmadığı

üçün məcbur olub qəbul etdim”.

Müsahibimiz deyir ki, həmin illərdə ölkənin siyasi gündəmi də sürətlə dəyişirdi. Ermənilər Qarabağda fəallaşmağa başlamış, azərbaycanlılara qarşı düşmənçilik mövqeyi nümayiş etdirir, müxtəlif terror aktları törədirdilər. Bu hadisələr, təbii ki, mətbuatın da diqqətindən kənarda qalmırdı. Akif Axundov həmin illəri yada salaraq deyir: “Həmin dövrlərdə Azərbaycanda mövcud hakimiyyətə qarşı etiraz dalğası yaranmadığından mətbuat bu barədə yazılara yer vermirdi. Hətta qəzetlərin baş redaktorlarına tapşırıq verilmişdi ki, belə çətin dövrlərdə biz yenə qaradaşlığa, dostluğa tərəf addım atmalıyıq. Bu istiqamətdə yazılar yazmalı, ittifaq daxilində xalqlar arasında düşmənçilik yaratmamaalıyıq. Bizdən tələb olunan bu olsa da, reallıq tamam başqa idi. Bilirdik ki, azərbaycanlılara qarşı vəziyyət ürəkəcan deyil. Belə bir zamanda insanları ermənilərlə dostluğa çağırmaq, xalqın gözündə nüfuzunu itirmək, həqiqətin üzünə pərdə çəkmək idi”.

Akif müəllim deyir ki, həmin illərdə qəzetdə çap etdirdiyi yazılarla görə dəfələrlə rəhbərlik tərəfindən tənqid olunub. Hətta təzyiqlərdən sonra istefa ərəzəsi də yazıb. Lakin müəyyən bəhanələrlə onun bu istəyini reallaşdırmayıblar. Akif müəllim həmin illərdə baş vermiş bir görüşü belə xatırlayır: “1989-cu ilin sonları idi. Dostum Əli Şamilov bir gün

gəlib dedi ki, Akif müəllim, bir nəfər qadın gəlib sizinlə görüşmək istəyir. Qəbul etdim. Həmin qadın erməni əlində zülm görmüş minlərlə soydaşımızdan biri idi. Adını, təəssüf ki, unutmuşam. Ancaq üzünü, gözlərindəki o dəhşəti əsla unutmuram. Qadın danışdı ki, yaşadığımız rayonda ermənilər körpə balalarımızı, soydaşlarımızı olmanın əzab-əziyyətlərini verirlər, körpə uşaqları, hamilə qadınları xüsusi amansızlıqla qətlə yetirirlər. Belə bir zamanda mətbuatımız nə üçün susub? Bu hadisə mənə o qədər təsir etdi ki... Qəzetin növbəti sayında dördüncü səhifəyə heç bir materialın verilməməsinə tapşırıdım. Çünki qabaqcadan etiraz xarakterli yazıları qəzetdə verseydik, qarşısı rəhbərlik tərəfindən alınla bilərdi. Buna görə qəzetin çapına az qalmış Naxçıvanın tanınmış şair və jurnalistlərinə müraciət edərək soydaşlarımızı qarşı törədilən vəhşilikləri əks etdirən yazılar və şeirlər hazırlamağı xahiş etdim”.

Akif müəllimin sözlərinə görə, həmin nömrə ertəsi gün Naxçıvanda hətta ölkə miqyasında böyük əks-səda doğurdu. Çünki qəzetin səhifələrində yalnız ayrı-ayrı müəlliflərin yazıları deyil, uzun müddət dilə gətirilməsi çətin olan həqiqətlər öz əksini tapmışdı.

Bəlkə də, “Ateş altında çap olunan ümid” ifadəsinin əsl mənası elə həmin dördüncü səhifə-

dən başlandı. Mətbuatın hər cümləsinin nəzarətdən keçirildiyi, hər cəsarətli addımın nəticələrinin əvvəlcədən hesablanmalı olduğu bir dövrdə qəzetin səhifələrini həqiqətə açmaq möhkəm iradə, məsuliyyət və Vətən qarşısında mənəvi borc hissi tələb edirdi.

Akif Axundovun “Şərq qapısı”na rəhbərlik etdiyi illər həm də qəzetin adının bərpası ilə yadda qalıb. Bir müddət “Sovet Naxçıvanı” adı ilə nəşr olunan qəzetin tarixi adı yenidən özünə qaytarılıb.

Akif müəllimin xatirələrini dinlədikcə anlayırsan ki, həmin illər onun üçün təkcə gərgin iş günləri, mübahisələr və təzyiqlərdən ibarət olmayıb. Bu xatirələrin içində bir də danışılmamış sözlər yarımçıq qalmış söhbətlər, zamanın sərtliyi qarşısında ürəkdə saxlanılan duyğular var. Bəzi hadisələri təfərrüatı ilə danışmağa ehtiyac duymur. Bəzən bir cümləsi, bəzən də səsinə yaranan qısa fasilə yaşananların ağırlığını ifadə etməyə kifayət edir.

Akif müəllim danışdıqca nədənsə gözlərim önündə bir qəzetin saralmış səhifələri canlanır. Bu qəzetin hər sətrində bir dövrün ağırsı, hər yazısında həqiqəti çatdırmaq cəhdi, hər nömrəsində sabaha ünvanlanan bir ümid var.

Akif müəllimlə sağollaşıb dəstəyi asarkən istər-istəməz öz-özümə pıçıldayıram: Ümidimiz heç vaxt tükenməsin...

✎ Məcid RƏŞADƏTOĞLU

Əcəmi memarlığının yadigarı: Yusif Küseyir oğlu türbəsi

Memarlıq abidələri daşa yazılmış tarix, xalqların mədəniyyət salnaməsi və sivilizasiyanın güzgüsüdür. Azərbaycan xalqının çoxəsrlik tarixi də memarlıq inciləri ilə zəngindir. Ölkəmizdə şəhərsalma mədəniyyətinin qədimliyini, milli memarlıq ənənələrinin yaşadılmasını və bu sahədəki müasir çağırışları rəhbər tutaraq Prezident İlham Əliyev 2026-cı ili “Şəhərsalma və Memarlıq İli” elan etmişdir. Şəhərsalma, sadəcə, binaların tikilməsi və yolların salınması deyil, o, insan həyatının keyfiyyətini yüksəldən sosial, mədəni və ekoloji mühitin vəhdətidir. Bu il Bakı şəhərinin BMT-nin Ümumdünya Şəhərsalma Forumunun 13-cü Sessiyasına (WUF13) ev sahibliyi etməsi də Azərbaycanın global urbanizasiya proseslərində artan rolunun bariz nümunəsidir.

Keçmişlə gələcəyin qovuşduğu bu şəhərsalma xəttinin ən parlaq səhifəsi isə orta əsrlər memarlığının zirvəsi sayılan Naxçıvan memarlıq məktəbinə və onun banisinə məxsusdur. XII əsrdə mühüm ticarət və mədəniyyət mərkəzi olan, Atabəylər dövlətinin paytaxtı Naxçıvan şəhəri həm də özünəməxsus bir memarlıq məktəbinin beşiyinə çevrilmişdi. Orta əsr tarixçisi Həmdullah Qəzvininin “Nəqşi-cahan” (Dünyanın bəzəyi) adlandırdığı bu qədim şəhərdə İslam aləminin şah əsərləri ucaldılırdı. Bu məktəbin banisi və zirvəsi isə böyük sənətkar Əcəmi Əbubəkir oğlu Naxçıvani idi. Tanınmış sənətsünas Ə.V. Salamzadə Əcəmi dühası haqqında yazır: “Yaxın Şərqlin bir çox memarlarının yaradıcılığına onun təsirini izləmək çətin deyil... Qərb dünyasında arxitektura sənəti hələ anənim səciyyə daşıyan bir dövrdə Əcəmi parlaq və təkrarolunmaz yaradıcı simaya malik böyük sənətkar, bədii və mühəndis təfəkkürünün nəhəngi kimi canlanır”.

Təsədüfi deyil ki, XIII əsrin tarixi mənbələri Əcəminin öz dövründə tayı-bərabəri olmadığı üçün “Şeyxül-mühəndis” (mühəndislər başçısı) rütbəsi daşdığını xəbər verir. UNESCO çərçivəsində 900 illik yubileyi qeyd olunan bu dahi sənətkarın Naxçıvanda yaratdığı dövlət kompleksinə Cümə məscidi, Eldənizlər sarayı, Qoşa minarəli baştağ və yaradıcılığının şah əsəri sayılan Möminə xatun türbəsi daxil idi. Möminə xatun türbəsi öz monumental ölçüləri, zərif həndəsi naxışları və mühəndislik həlli ilə bu gün də milli memarlığımızın ən böyük rəmzlərindən biri hesab olunur. Akademik araşdırmalara və tarixi faktlara nəzər saldıqda Əcəmi Naxçıvanının bizə qədər salamat gəlib çatan ilk şah əsərinin Yusif Küseyir oğlu türbəsi olduğunu görürük.

Şeyxlərin başçısı Yusif Küseyir oğlu

Tədqiqatçıların qənaətinə görə, bu türbə 1162-ci ilin payızında Yusif Küseyir oğlunun xatirəsinə tikilib. Abidə-

“Şəhərsalma və Memarlıq İli”

nin üzərindəki kitabədə ona verilən titullar onun kimliyini daha da yaxşı aydınlaşdırır; “xacə” – onun böyük tacir və görkəmli alim olduğunu, “Adlı-sanlı rəis” – Atabəylər dövləti dövründə Naxçıvan şəhərinin rəsmi hakimi (valisi) olduğunu, “Şeyxlər şeyxi” – şəhərdəki ali ruhani təbəqəyə və sufi xanəqahlarına rəhbərlik etdiyini göstərir. Bu titul və epitetlərin təhlili belə bir qənaətə gəlməyə əsas verir ki, Yusif Küseyir oğlu öz dövrünün yüksək vəzifəli dövlət xadimi və cəmiyyətdə böyük nüfuz qazanmış seçkin bir şəxsiyyəti idi. Bu səbəbdən onun qəbri üzərində Şeyxül-mühəndis tərəfindən belə bir əbədi abidə ucaldılmışdır.

İllər əvvəl, hələ məktəbli ikən addım atmışdım onun sirli dünyasına. Ekskursiya üçün gəlib qarşısında dayananda, böyük bir heyranlıqla baxmışdım bu qədim daş abidəyə. İçəri girəndə məni bürüyən o qəribə sükunət, başımı yuxarı qaldırıb baxdığım o əzəmətli günbəzi görəndə keçirdiyim hisslər hələ də xatirindədir. Divarlarındakı hər həndəsi naxış, hər kufi xətt mənə oxunmağı gözləyən gizli bir məktub kimi görünmüşdü. O vaxt uşaq ağılımla o yazılarda nə gizləndiyini anlamağa çalışır, barmaqlarımı əsrlərin yorğunluğunu daşıyan o kərpiclərin üzərində gəzdirirdim.

Zaman keçdi, mən böyüdüm, amma Naxçıvanın bu qədim guşəsində türbə yenə də öz görkəmini qoruyaraq saxlayıb. Bu gün eyni yərə baxanda zamanın çarxının geriyyə fırlandığını hiss edirəm. Çünki indi də o qapıdan içəri eyni heyranlıq, eyni maraqlı dolu gözlərlə baxan məktəblilər daxil olur. Mənim illər əvvəl hiss etdiklərimi, bu gün başqa bir uşaq o naxışlara baxaraq yaşayır.

Möminə xatun göz önündə parıldayan bir təcdirsə, Yusif Küseyir tarixin qəlbində gizlənmiş bənzərsiz bir incidir. Bu inci hər yeni nəslin gözündə yenidən kəşf olunmağı gözləyir. O sanki səsküylü məhəllələrin, gündəlik

qayğıların arasında özünü gizlədib. Dünyanın qaçaqacağından buraya sığan bir müdrik kimi sakitcə dayanıb. Şəhər onun ətrafında böyüyür, dəyişir, avtomobillər keçir, insanlar tələsir... Amma o, Atabəylər dövrünün möhtəşəm ruhunu qoruyaraq, Naxçıvan şəhərinin Şahab məhəlləsində gizlənərək gülümsəyir.

Yusif Küseyir oğlu türbəsi tədqiqatlarda

Naxçıvanın tarixini və epiqrafik irsini dərinlən araşdıran AMEA-nın müxbir üzvü, professor Hacıfəxrəddin Səfərlı qeyd edir ki: “Əcəmi Naxçıvanının bizə qədər salamat gəlib çatan ilk əsəri məhz Yusif Küseyir oğlu türbəsidir. Bu abidəni unikal edən əsas cəhət odur ki, üst piramida örtüyünün quraşdırılmasından 864 il keçməsinə baxmayaraq, o, zamanəməzək salamat vəziyyətdə gəlib çatmışdır. Bu, Əcəminin mühəndislik dühasının sübutudur.

Yusif Küseyir oğlu türbəsi üzərində kərpic dekorun ən mürəkkəb və zəngin örnəkləri “giriş” (düyün) adlanan xüsusi həndəsi ornamentlərlə yaradılmışdır. Memarlıq dekorunda giriş naxışların aparıcı rol oynaması baxımından Yusif Küseyir oğlu türbəsi Azərbaycan memarlığında yeni mərhələdir.

Səkkizguşəli türbənin səthlərinin hamısının yuxarı hissəsi qurşaq şəklində ayrılmış və orada iri hərflərlə böyük həcmli kitabə yerləşdirilmişdir. Oxunuşundan aydın olur ki, kitabənin mətni İslamın müqəddəs kitabı “Qurani-Kərim”in 3-cü (“Ali-İmran”) surəsindən götürülmüş 17, 18-ci ayələrdən və 19-cu ayənin kiçik bir hissəsindən ibarət-

dir. Bu ayədən sonra “Qurani-Kərim”in 112-ci (“əl-İxlas”) surəsi yazılmışdır. Məqbərənin giriş qapısının sol tərəfindəki üzünün baş tərəfində yazılan kitabədə memar öz adını qeyd etmişdir: “Bənnə Əcəmi Əbubəkir oğlu Nəşəvinin (Naxçıvaninin – H.S.) əməlidir”. Kitabədən göründüyü kimi, memar Əcəmi Əbubəkir oğlu Naxçıvani ilk yaradıcılıq məhsulu olan Yusif Küseyir oğlu türbəsinin üzərində özünü “Nəşəvi” nisbəsi (doğulduğu və ya yaşadığı yerin adı) ilə təqdim etmişdir. Nəşəva, Nəşəvi orta əsrlər zamanı Naxçıvan şəhərinin adlarından biri olmuşdur”.

Əsrlərdən süzülüb gələn irsə dövlət qayğısı

Əcəmi Naxçıvanının yaratdığı memarlıq irsi səkkiz əsrdən artıqdır ki, zamanın sınağından çıxaraq öz dəyərini qoruyub saxlayır. Möminə xatun və Yusif Küseyir oğlu türbələri yalnız XII əsr Azərbaycan memarlığının şah əsərləri deyil, həm də Naxçıvanın tarixi kimliyinin və şəhərsalma mədəniyyətinin canlı simvollarıdır. Prezident İlham Əliyevin Möminə xatun türbəsinin bərpası və konservasiyası, eləcə də Azərbaycan memarlığının görkəmli nümayəndəsi Əcəmi Naxçıvanının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədilə Naxçıvan şəhərində abidəsinin ucaldılması və Əcəmi Naxçıvanının 900 illiyinin qeyd edilməsi haqqında imzaladığı sərəncamlar milli-mədəni irsimizin qorunmasına göstərilən yüksək diqqətin təzahürüdür. Naxçıvan şəhərində Əcəmi Naxçıvanının abidəsinin ucaldılması və Möminə xatun türbəsinə həyata keçirilən bərpa işləri yalnız tarixi abidələrin mühafizəsinə deyil, həm də Azərbaycanın zəngin memarlıq ənənələrinin gələcək nəsillərə çatdırılmasına xidmət edir. Bu addımların hər biri milli memarlıq tariximizə göstərilən dövlət qayğısının və sənətkarlarımızın irsinə olan sonsuz ehtiramın rəmzidir.

Ə Səmayə RƏSULOVA

Hanı kəhər atlarımız?!

Peşə fəaliyyətimlə bağlı Naxçıvanın, demək olar ki, əksər rayon və kəndlərində olmuşam. Kənd yolları, təsərrüfat sahələri, yaylaqlar, dağ cığrıları illər ərzində gözümün qabağından keçib. İndi də belə yerlərə yolum düşəndə ilk olaraq yaddaşımın dərin qatlarında yer alan bir xatirə baş qaldırır – kənd həyatının əvəzolunmaz hissəsi olan atlar... Uzaqdan bir kəhər atın görüldüyü, üstündə kənd adamının yol getdiyi, atın arabaya qoşulub yük daşıdığı günlər yadıma düşür. Sonralar kənd yollarında minik və yük avtomobil-ləri, müxtəlif texnikalar görünməyə başladı. Bütün bunlar kəndin mənzərəsini də dəyişdi. Bu dəyişiklik, əlbəttə, həyatın və zamanın təbii axarıdır. Avtomobil kəndə sürət gətirdi, texnika ağır işləri yüngülləşdirdi, uzaq məsafələri yaxın etdi. Buna sevinməmək mümkün deyildi. Ancaq bütün bunların içində bir şey də yavaş-yavaş gözümüzəndən çəkilir – kəhər atların kənd yollarında qoyduğu izlər. Bəlkə də buna görə bu gün ucqar bir dağ kəndində at görəndə adamda qərribə bir sevinc hissi yaranır. Sanki keçmişdən tanış bir mənzərə yenidən qarşına çıxır. O at yalnız bir heyvan kimi görünmür; uşaqlığımızdan, kənd həyatından, ata-babalarımızın gündəlik zəhmətindən bir parça kimi görünür.

Xalqımız əbəz yerə “At ığidin qardaşıdır” deməyib. At bizim məişətimizdə, dastanlarımızda, bayatılarımızda, nağıllarımızda həmişə xüsusi yer tutub. Koroğlunun Qıratı, Nəbinin Bozatu, ığidlərin səfərə çıxarkən mindiyi köhlənlər yaddaşımızda, sadəcə, heyvan obrazı kimi qalmayıb. At həm yol yoldaşı, həm döyüş yoldaşı, həm də insanın ən yaxın sirdaşı olub. Hərdən öz-özümə düşünürəm: görəsən, maşın və texnika həyatımıza daxil olduqca atı da həyatımızdan çıxarmalı idikmi?

Atın kənd həyatındakı izi

Bu sualın cavabını tapmaq üçün vaxtaşırı rayonlara, kəndlərə üz tutdum. Yaşlı adamlarla, fermerlərlə, torpaq mülkiyyətçiləri ilə söhbət etdim. Keçmişdə kənd təsərrüfatında atın hansı işləri gördüyünü, bu gün isə onun yerini nəyin tutduğunu soruşdum. Ordubad rayonunun Biləv kəndinə səfərim zamanı bu yerlərin hər qarışını yaxından tanıyan, onun keçmişi, bu günü və gələcəyi ilə yaşayan

mərhum İbrahim kişi ilə söhbətimi bir daha xatırladım. At onun üçün, sadəcə, canlı deyildi. At insanın çətin gündə dayağı, yol yoldaşı idi.

Babək rayonunun Qaraqala kəndində yaşayan, səksən səkkiz yaşlı Məmməd kişi isə atçılıqla maraqlandığımı eşidəndə kövrəlib dedi: – Nə deyim, nə söyləyim, ay jurnalist? Heyf ki, o cür köhlən atları əldən verdik, itirdik. II Dünya müharibəsinin ortalarına, əllinci illərə kimi kəndimizdə ayrıca atçılıq ferması vardı. Burada saxlanan atların əksəriyyəti fərqlənən, arabaya qoşulardı. İndi isə maşın kəndi-kəsəyi götürüb. Bu çox yaxşıdır, amma hər yerdə, həmişə yox.

Məmməd kişi haqlıdır. Bir vaxtlar briqadirlər, aqronomlar at belində olar, sahələri qarış-qarış gəzərdilər. Xırda yüklər, yem, ot, küləş və təsərrüfat üçün lazım olan digər vasitələr at arabaları ilə daşınardı. Bu gün isə kənd həyatının mənzərəsi tamam başqadır. Maşın və texnika kəndlinin əsas köməkçisinə çevrilib. Bu, zamanın tələbidir. Lakin xüsusilə

dağlıq ərazilərdə elə işlər var ki, hələ də atın imkanlarından istifadə etmək həm rahat, həm də qənaət baxımından faydalıdır.

Texnika gəldi, at gəldi?

Əlbəttə, texnikanın kənd təsərrüfatına gətirdiyi imkanları inkar etmək olmaz. O, insan əməyini yüngülləşdirib, məhsuldarlığı artırıb, məsafələri qısaldıb. Ancaq texnikanın meydana çıxması atın tarixdəki rolunu da unutmağımız demək deyil. Vaxtilə kənd həyatının ayrılmaz hissəsi olan at bu gün başqa bir anlam da daşıyır. O, xalqımızın tarixinin, məişətinin, döyüş ənənələrinin və mədəni yaddaşının bir parçasıdır.

Keçmişdən gələcəyə

Bu gün atçılığa münasibət artıq yalnız keçmişi xatırlamaqdan ibarət deyil. Azərbaycan qanunvericiliyində “Qarabağ” və “Dilbaz” atları milli at

cinsləri kimi müəyyənəşdirilib və onların qorunması, inkişaf etdirilməsi istiqamətində dövlət siyasəti həyata keçirilir.

Son illərdə bu sahəyə diqqətin artırılması, milli at cinslərinin dəməzlilik xüsusiyyətlərinin qorunması, genofondun gələcək nəsillərə çatdırılması istiqamətində görülən işlər atçılığın yeni mərhələyə qədəm qoyduğunu göstərir. Qarabağ atlarının qorunması və inkişaf etdirilməsi, onların milli-mədəni irsimizin bir parçası kimi təbliği də bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

2026-cı ildən qeydiyyatla alınmış “Qarabağ” və “Dilbaz” atlarına illik subsidiyanın verilməsi bu istiqamətdə atılan məqsədyönlü addımlardandır. Bu, milli atçılığın

yalnız xatirə kimi deyil, qorunmalı və inkişaf etdirilməli sahə kimi qəbul edildiyini göstərir. Qarabağ atı isə bu gün təkə bir at cinsi deyil, Azərbaycanın tarixi və mədəni yaddaşının canlı simvollarından biridir. Onun qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması bu baxımdan xüsusi məna daşıyır.

Kəhər atların izi

Bəlkə də, bu gün “Hanı kəhər atlarımız?” sualını bir qədər başqa cür verməyin vaxtıdır. Kəhər atları yalnız keçmişdə, babalarımızın xatirələrində axtarmayaq. Çünki at bizim üçün yalnız bir heyvan olmayıb. O, yol yoldaşımız, əməkdaşımız, döyüşçümüz, dostumuz, nəhayət, tariximizdən bu günə gələn canlı yadigarımızdır. At gedib, zaman dayışib, amma onun izi qalıb. O izi qorumaq isə yalnız keçmişə hörmət deyil, öz yaddaşımıza sahib çıxmaqdır.

Aydın TARVERDİYEV
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar jurnalisti

AMEA Naxçıvan Bölməsi əməkdaşlarının kitabları çap olunub

2026-cı ilin ikinci yarısında AMEA-nın müxbir üzvü, professor Vəli Baxşəliyev və AMEA Naxçıvan Bölməsinin tədqiqatçıları Elmar Baxşəliyev, Heyran Həsənova, Ziniyət Məmmədovanın həmmüəllifliyi

ilə “2025-ci ildə Bülövkəyə yayış yeri arxeoloji tədqiqatlar”, tərtibçiləri tarix üzrə fəlsəfə doktorları İlhami Əliyev və Yaşar Rəhimov olan Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində yerləşən Rusiya Dövlət Tarix Arxivindən əldə edilmiş sənədlər əsasında “XIX-XX əsrin əvvəllərinə aid Naxçıvan tarixi ilə bağlı arxiv sənədləri (II hissə)”, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elxan Məmmədovun (Yurdoğlu) müəllifi olduğu “Naxçıvan ədəbi mühiti və folklor” adlı elmi monoqrafiya, tarix elmləri doktoru, dosent Toğrul Xəlilovun “Naxçıvan di-

yarının Tunc dövrü dulusçuluq sənəti” adlı tədqiqat kitabları işıq üzü görüb.

Yeni nəşrlər Naxçıvan Muxtar Respublikasının qədim tarixini, mədəniyyətini, ədəbi mühitini öyrənmək istəyənlər üçün dəyərli elmi mənbələrdir.

AMEA Naxçıvan Bölməsi özünün “Tusi” nəşriyyatında və müxtəlif yerli nəşriyyatlarda bölmə əməkdaşlarının monoqrafiyalarının, elmi əsərlərinin nəşr olunmasına dəstək verir. Qeyd edək ki, AMEA Naxçıvan Bölməsi əməkdaşlarının kitablarının çapı ilboyu davam etdiriləcək.

Naxçıvanlı idmançıdan ölkə birinciliyində uğur

Kikboksinq üzrə keçirilən Azərbaycan birinciliyində Naxçıvan idmançısı Nizami İsmayilov uğura imza atıb. O, 2015-2017-ci illər təvəllüdlü yeniyetmələr arasında keçirilən yarışda “Xan” döyüş klubunun yetirməsi 47 kiloqram çəki dərəcəsində “kick light” versiyasında mübarizə apararaq fəxri kürsüyə yüksəlməyi bacarıb.

İdmançının məşqçisi Samir Fərmanov onun bu yarışa hazırlığından, həmçinin keçirdiyi döyüşlərdən danışarkən bildirib ki, yetirməsi məşqlər zamanı həm fiziki göstəricilərin, həm də döyüş taktikasının təkmilləşdirilməsinə diqqət yetirib: “Nizaminin yarışa hazırlığı yaxşı keçmişdi. Sürətini, dözümlülüyünü və zərbə texnikasını inkişaf etdirmək üzərində çalışmışdıq. Rəqiblər güclü olduğundan döyüş zamanı taktiki qərarlar da mühüm rol oynayırdı”.

Məşqçinin sözlərinə görə, Ni-

zami qarşılaşmalarda sona qədər mübarizə aparması ilə seçilib. O, idmançısının daha yüksək nəticə əldə etmək potensialının olduğunu da vurğulayıb: “Nizaminin əzmkarlığı məni sevindirdi. Döyüş zamanı geri çəkilməməsi, hücumlarını davam etdirməsi onun mübarizə ruhunu göstərirdi. Bəzi məqamlarda daha düzgün taktiki qərarlar verə bilsəydik, nəticə fərqli də ola bilərdi. Bununla belə qazanılan bürünc medal bizim üçün dəyərlidir”.

Nizami İsmayilov isə yarışın

onun üçün həm məsuliyyətli, həm də yaddaqalan olduğunu bildirib. Gənc idmançı güclü rəqiblərlə qarşılaşmağın təcrübəsini artırdığını qeyd edib: “Rəqiblərim güclü idi və hər qarşılaşmada diqqətli olmaq lazım gəlirdi. Bürünc medal qazandığım üçün sevinirəm. Ancaq məqsədim daha yüksək nəticə göstərmək idi”.

O əldə etdiyi nəticənin gələcək yarışlar üçün əlavə stimulu olduğunu da vurğulayıb: “Bu yarış mənim üçün çox şey öyrətdi. Daha yaxşı nəticə qazanmaq üçün məşqlərdə öz üzərimdə çalışmağa davam edəcəyəm. Gələcəkdə qızıl medal qazanmaq və Naxçıvanı uğurla təmsil etmək istəyirəm”.

İnanırıq ki, Nizami İsmayilovun mübarizə ruhu və bitməyən əzmi onu növbəti turnirlərdə daha uca zirvələrə, fəxri kürsünün ən yüksək pilləsinə daşıyacaq.

Ə Elnurə CƏFƏROVA

İtmişdir

Babək rayonu, Hacıvar kəndində yaşamış Allahverdiyeva Fatma Nəcəfzadə qızının adına verilmiş JN-179 nömrəli, 10312038 kodlu torpağa mülkiyyət hüququna dair dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Babək qəsəbə sakini Süleymanov Niyaz Kazım oğlunun adına olan JN-594^A nömrəli, 10301018 kodlu “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Kəngərli rayonu, Xıncab kəndində yaşamış Əhmədova Fatma Şahbaz qızının adına verilmiş JN-033^A nömrəli, 10314018 kodlu “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Ordubad rayonu, Dizə kənd sakini Rəhimov Miryusif Mirhəsən oğlunun adına olan JN-93^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Nəhrəm qəsəbə sakini Fətəliyev Cəfər Yusif oğluna məxsus JN-604 nömrəli torpağa mülkiyyət hüququna dair dövlət aktı itdiyindən etibarsız sayılır.

Bayramov Nihad Cabbar oğlunun adına olan AD-0034317 seriya nömrəli müddətdən artıq həqiqi hərbi xidmət hərbi qulluqçusunun hərbi vəsiqəsi itdiyindən etibarsız sayılır.

Ordubad rayonu, Dəstə kəndində yaşamış Qafarov Əbülfəz Əbdulxaliq oğlunun adına verilmiş JN-827^A nömrəli, 10700018 kodlu “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Naxçıvan şəhəri, Qaraçuq kənd sakini Əliyev İsa Qasım oğluna məxsus olan JN-260^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Nəhrəm qəsəbəsində yaşamış Nağıyeva Qönçə Hüseynqulu qızının adına olan 1109^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Didiyar kəndində yaşa-

mış Qafarov Orucəli Məmmədəli oğlunun adına olan JN-236^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Didiyar kənd sakini Qafarov Hüseyn Orucəli oğlunun adına olan JN-16^A və 16^B nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə”lər itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonunda yaşamış Bağirov Məsum Ramazan oğlunun adına olan JN-49^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Naxçıvan şəhəri, Ə. Naxçıvani məhəlləsi 1/7 ünvanında yerləşən Qəhrəmanov Fərhad Hilal oğluna məxsus qeyri-yaşayış binasının 19786 inventar nömrəli texniki pasportu itdiyindən etibarsız sayılır.

Babək rayonu, Cəhri qəsəbəsində yaşamış Şirinov Allahverdi Kamil oğlunun adına verilmiş JN-561^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Ordubad rayonu, Vələv kənd sakini Əsgərova Ləzizə Əliqulu qızına məxsus JN-149^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Şərur rayonu, Siyaqut kənd sakini Gözəlov Şahin Abbas oğluna məxsus JN-228^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Şərur rayonu, Muğanlı kəndində yaşamış Hüseynov Bəxtiyar Hüseyn oğluna məxsus JN-194^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Culfa rayonu, Milax kənd sakini İskəndərov Səfər Orucəli oğluna məxsus JN-50^A nömrəli “Torpağın mülkiyyətə verilməsinə dair şəhadətnamə” itdiyindən etibarsız sayılır.

Naxçıvan şəhəri, Əlinəz məhəlləsi, bina 23, mənzil 4-də yaşayan Qasımov Elyar Abdulla oğlunun adına olan 9169 inventar nömrəli texniki pasport itdiyindən etibarsız sayılır.

Baş redaktor:
RƏMZİ TAHİRLİ

Ünvan: AZ-7000,
Naxçıvan şəhəri, “Təbriz” küçəsi 14.

Telefonlar: Məsul katib: 545-62-47
Şöbələr: 545-81-44, 545-51-18
Müxbirlər: 545-75-21, Faks: 544-52-52
E-mail: info@serqqapisi.gov.az

Qeydiyyat №: 575

Əlyazmalara cavab verilmir
və onlar geri qaytarılmır

Vöen: 0200065441

Çapa imzalanmışdır 00:00
Tiraj: 450. Sifariş № 236

Nömrəyə məsul: Məcid Rəşadətəvli,
Səmayə Rəsulova
Dizayner: Həbibə Allahverdiyeva

Qəzet redaksiyanın kompüter mərkəzində yığılıb, səhifələnilib
və Əcəmi NPB-də ofset üsulu ilə çap olunmuşdur.